

171 Dpl

Etbin Kristan
Ljubislava

.....

ETBIN KRISTAN, LJUBISLAVA

LJUBISLAVA

DRAMA V PETIH DEJANJIH

SPISAL

ETBIN KRISTAN

ZALOŽIL L. SCHWENTNER

V LJUBLJANI 1907

A1 dpl.

171

W 286/1968

N 1758

Natisnil A. Slatnar v Kamniku.

OSEBE:

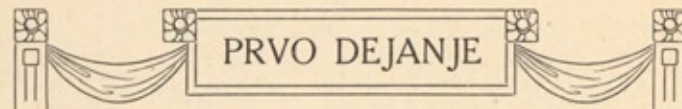
LUBIČAN, starosta, 68 let
LJUBISLAVA, njegova hči, 18 let
BISTROMIR, župan trebinjski, 36 let
MILORAD 24 let
ŽIVORT } svobodni 30 let
BUTIGOJ } občanarji 40 let
ARGOST } 50 let
VOLATO, župan bistriški, 55 let
VIDIMIRA, 20 let
BOJATA, 35 let
WINIMUND, benediktinec, 52 let
GOTTWALDE, njegov spremljevalec, 28 let
POGANI, KRISTJANI, VOJŠČAKI, OPRODE,
GLASNIK, OTROCI.

Čas dejanja: Sredi osmega stoletja.

Pozorišče: Korotan.

Korotan (Nestor: Chorutane — Dalimil: Korutane — Paulus Diac.: Carantanum, Carnuntum (?) — Karla Velikega spis 810: Karantania, spis 824—836: Carantania — Anonymus Salisburgiensis: Quarantani) je obsegal skoro celo sedanjo Štajersko, Koroško, del sedanje Kranjske in vzhodno Tirolsko. Meje so se često izpreminjale.

PRVO DEJANJE

Ob Vrbskem jezeru. V ozadju jezero, za katerim se dviga pogozdeno hribovje. Na levi grič. Spredaj planjava in na njej nekaj drevja.
Pot na obe strani.

Popoldan, ob kresnem času. — Shajajo se moški in ženske, raznovrstno okinčani z venci, z zelenjem in s cvetjem. Med njimi ŽIVORT, LUBIČAN, BISTROMIR, VIDIMIRA. (V ozadju in na griču se igrajo otroci.)

ŽIVORT: V zelenje so odeli gozd bogovi
in s cvetjem so posuli vso ravan,
da vsa se nam lepota razodene,
pa nas objame kakor mila mati
otroke svoje v jasnoblagi uri.
Blišči nam rdeče solnca živi ogenj,
pogrezujoč nam v dušo tople žarke,
ogrevajoč nam srca hrepeneča,
in s toplo roko boža nam obraze,
da nam rudečica obliva lica.
Oj, prepodimo temne sence s čela!
Veselje ljubijo bogovi naši
v poletnem času plamenov in luči,
ko dnevu skromno se umika noč,
ko rosno jutro nežno se smehlja,
večer pa tajne dume v zraku prede.
Da vidijo v očeh nam jasen blišč
in slišijo odmev veselih pesmi,

so vse oblake temne prepodili;
v čistosti modri sveti se nebo
in zemlja pije ljubljeno svetlobo.
Kar barv imajo, dali so jih polju
in travnikom za pisan lišp prešeren,
in po gorâ vrhovih so posuli
srebra z rokami darežljivimi
in biserja, ko kaplje čistega.
Svoj god praznujejo bogovi jasni
in kjer poljubi zemljo njihov dih,
poln radosti in plodovitosti,
tam dvignejo kali se in cvetovi
in žejne duše se topé v veselju.
Zatrè naj danes vsakdo žalost v srcu
in vse sovrašтво naj sedaj izgine,
ker vse nas ljubijo bogovi višnji.
Na polju danes naberite klasja,
da jim žrtvujemo najljubšo žrtev;
zvečer pa naj kresovi zažaré,
da vidijo prijatelji nesmrtni
veselje v polnem solnčnoletnem cvetu,
kjer so njih roke radost posejale.

LUBIČAN (skrivnostno):

(Ljudstvo
se zbira
okrog
Lubičana.)

Zažgite po vrhovih vseh kresove,
naj plamen se razlije v temno noč;
nebeški mrak naj zažari
in z dimom naj se naše misli
povzdignejo nad vrh planin
v višave nedosežne,

kjer večni nam stanujejo bogovi.
Čarovno moč so v ogenj položili . . .
Vse tajne želje, umu komaj jasne,
srca mladeniškega hrepenenje,
skrivnosti koprnečih duš
in moč, ki sili nad oblake sive,
da tam v neskončnosti azurni
izvé, kar vekomaj v nižavah
pokriva s prtom se ugank:
vse v plamenu gori,
iz ognja vse odseva . . .
Zažgite po vrhovih vseh kresove!
Kar srčni utripaj bi rad povedal,
a jezik, slab v izrazu, zamolči,
to ogenj vaš bogovom razodene,
iz švigajočih čudovitih plamov,
brezsnovnih kakor jutro, noč in misel,
nevidne tkoč vezi,
ki spajajo nebesa z zemljo.
Le palite kresove!

Naj svetijo se vseokrog,
da v blagem žaru zemlja mirno diha,
(z naglaskom) a narod v miru obdeluje polje;
ker mir je blagor in vseh blagrov vir.

BISTROMIR: Besede jasne govoriš, starosta,
nejasne pa v besedah skrivaš misli.
Po polju kadar klasje se zlati
in delo kliče, nam je drag pokoj
in milo nam je, če orožje spi;
zakaj skrivnostno vzveličuješ mir?

VIDIMIRA: Če Lubičan o miru govori
s tako skrivnostnimi besedami,
ga skrb mori. To vé, kdor ga pozna.

BISTROMIR: Kdo dviga kopje? Kdo napenja lok?
Mar rezgetajo konji divjih Obrov
ob Dravi, Savi, Muri ali Kolpi?
Drvé li Nemci od strani polnočnih?
Od morja morda Vlahi¹ sem hité?
Povej, če nam nevarnost nova žuga,
če vrača čas se bojev bajuvarskih,
če zopet kdo je zemlje naše lačen.
Po naših hribih pasejo se črede,
ledino po dolinah reže plug
in zadovoljni smo, če leto žanje,
kar je jesen sejala in pomlad,
ker ljubeznivo je življenje v miru.
A kdo je babjež? Koga strah je boja?
Peruna mi! Vesele pesmi ljubim,
še bolj dekleta ljubim mlada, lepa.
A zdrave mi ostánite, deklina,
ljubezen shranite za boljši čas,
če mir skali sovražnik nam pohlepni,
misleč, da sanjamo ob belem dnevu.
Ko kamen duša se strdi mi mehka,
in smrt raznašati mi je razkošje,
če kdo svobodi zagrozi. —
Kaj novega je torej, Lubičan?

LUBIČAN: Če solnce zjutraj vstane izza hribov,
(svečano) zvečer zapade za gorami spet.

Gotovo to je, kajti tak je red;
a kaj med vzhodom in zapadom pride,
to vé gromovnik, ki v bodočnost gleda,
človeška slutnja pa je slepčev vid.
Zakrili so bogovi dan prihodnji
z zaveso gosto; ali čudne sanje
srečavajo mi dušo vsako noč.
Prosimo Svetovida, da ohrani
dolinam našim vedno srečne dni.
In kogar starih let nadloga še ne tare,
naj pazi, da ne žre mu rja meča
in ostrih naj pušic nabere v tulec,
ker znano ni nobeni smrtni glavi,
kaj skriva se v usode temne gubah.

BISTROMIR: Naj sije solnce nad cvetočim svetom,
naj kremži se nebo zastrto
in strele švigajo naj iz oblakov,
grozečih z gromom, s točo in s požarom:
Kdor misli kakor jaz, ohrani si
zaupanje pokojno, jasno čelo
in ne ustraši se bodočih dni.

LJUBISLAVA (pride z leve; na glavi ima venec, okrog prsi
in okrog pasu je ovita s cvetjem; v naročju ima razna
zelišča; otroci ji pohité nasproti, pa jo spremljajo):

Ponižno mi bodi pozdravljen, moj oče!
Z menoj se veseli, ker srečo imam.
Duhtecih zelišč sem nabrala po hribih
za mojo boginjo, ki ljubi dišave;
obilna bo žrtev in mila boginji,

ki bode milostno sprejela daritev.
Nad našimi polji bo srečo razlila
in tečen bo kruh, ki ga blagoslovi.

LUBIČAN: Žrtvuj boginji svoji, Ljubislava,
in kakor ona dobra mi ostani.
Kjer žena božjo voljo izvršuje,
lahko bogovi z narodom so složni.
Prijaznosti bogov pa nam je treba;
brez njih pomoči ni plodov na polju,
v goščavi gozdni lovcu plena ni,
v krvavem boju ni junaku zmage.

LJUBISLAVA: Moja boginja je ljudstvu prijazna;
(Otroci se gredo zopet igrat, nabirat cvetice po griču,
plesat itd.)
sprehaja se rada po naših dolinah,
ob luninem svitu privabi si Vile,
pa se igrajo,
plešejo v kolu,
in šepetanje se v zraku zaziblje
tajno, polglasno,
ko listja šumenje —
In dvigne se bajka o davnih junakih,
ki narod vodili iz daljnih so krajev,
iščočí najlepšo deželo na svetu
za novo domovje sinovom in hčeram.
In pesmi zglase se o bojih krvavih,
o zmagah junaških.
in slavnih odbojih.
In pravljica zlata o sladki ljubezni
in čisti zvestobi se tam porodi.

In tajne neznane v tihotnih nočeh
polagoma vstanejo s svetih poljan,
potihoma splavajo v ljudsko srce
in svoje življenje med nami živé.
Moja boginja je vredna vseh žrtev,
ki jih prinašamo s srcem kipečim;
v log pohitimo, kjer rada prebiva,
da ji darujemo dar, ki je njen.

LUBIČAN: Počastili bodemo boginjo;
ti ji bodeš žrtev darovala.
Le še hip počakaj, Ljubislava —
Ali v tvojem mladem srcu
ni vprašanja, niti želje žive?
Ali ti v deviški čisti duši
vsako koprnenje spi?

LJUBISLAVA: Dobri oče, čas je iti v sveti log,
kjer boginja darovanja čaka.
Sam si nekdanj mlado me učil,
da je prvo, slušati bogove.
Našim željam čakati lahko je.

VIDIMIRA: Ljubislava! Blaga je boginja;
da je dobra, sama si dejala.
A prestrogo vendar bi ravnala,
ako bi zaščitnica ljubezni
sama v greh ti jezno štela,
da priznaš ljubezen svojo sladko.
Tri so dolga leta že pretekla,
kar je Milorad zapustil tebe,
domovanje in družino svojo.

LUBIČAN (zamišljen):

Tri so dolga leta že pretekla . . .

VIDIMIRA: V letih treh, je rekel, da se vrne.

Vsi že željno čakamo, da pride.

V tvoji duši pa da ne bi bilo
hrepenenja, ne drhtenja v srcu?

LJUBISLAVA: Niso misli v glavah vseh enake;

(strogo) v vsako so srcé posebne čute
vcépili bogovi vekovečni.

Moje želje duše last so moje,
ti pa, Vida, ne zalivaj cvetke,
ki za drug je vrtec vzknila.

A dovolj besed nesvetih.

Solnce se je že visoko vzpelo;

čas pokloniti se je boginji.

V log hitimo; misli iz nižave

naj iz src izginejo ponižnih.

(Ljudstvo se postavlja v vrste; dekleta in žene zase,
moški zase; otroci prihite pa se hočejo tudi povrstiti.)

MILORAD (se pojavi na griču nad jezerom):

Pozdravljen bodi, moj domači kraj!

Ljudje, postojte! Vaš se človek bliža.

V oči želi pogledati prijazne,
besed domačih žejna so ušesa,
ljubezni žive gladno je srce.

VIDIMIRA: Povrnil se je! Milorad je tukaj!

LJUDSTVO (izstopa iz vrst):

Glej, Milorad!

Postojte, bratje! Vrnil se je res.

Pozdravlja nas. Kako se veseli!

LJUBISLAVA: Povrnil se je človek,

(strogo) v svetišču svojem pa boginja čaka.

VIDIMIRA: Boginja sama z nami se raduje,
ko Milorad po rodni stopa tleh.

Saj vé, da nihče se ne obotavlja,
udano se pokloniti nje slavi.

A Milorad, njen ljubljenec, je tukaj;
ne bodi strožja od boginje krasne!

MILORAD (se približa):

Pozdrav vam vsem! Pozdrav ti, Ljubislava!
In tebi zdravje, dobri Lubičan!

LUBIČAN: Pozdravljam te, prijatelj mladi moj!

Od srca te pozdravljam ob povratku.

MILORAD: Trepeče mi srce radosti silne
in jezik prave mi moči ne najde,
v besede da odene srečo bajno.

Po znani zemlji stopa zopet noga,
kjer dete nekdanj bralo je cvetice,
vezalo šopke in pa pletlo vence,
in prvih let spomin je zopet živ.

O Ljubislava! Kakor meč sovražen
ruvala mi je v srcu divja bol,
ko sem zapuščal rodni kraj in tebe,
ves v strahu, da te nikdar več ne vidim.

LUBIČAN: Bogovi so hoteli, da odideš.

MILORAD: Moj modri Lubičan! Bogov nagnenje
življenje izpoznati ti je dalo;
ukazal si, naj grem po širnem svetu;

ti vedel si, čemu ločitve treba.
Težko je bilo, toda slušal sem.

VIDIMIRA: Kako se ti godilo je po svetu?

MILORAD: Tri leta hodil sem po tujih krajih
in naše šege so doma ostale.
Oči sem vzel seboj in gledal sem —
nagledati nikjer se nisem mogel.
A gluhi sem bil in nem med tujim ljudstvom;
ko dete sem učil se govoriti
in razumevati navade čudne.

VIDIMIRA: Za spremljevalko bil bi mene vzel.
Po nemških krajih bila bi koristna;
saj veš, da mi je znan njih čudni jezik,
ki ga je dobro znal moj stari oče
od mnogih stikov s kupci iz tujine.

LJUBISLAVA: Zato ga ni poslala božja volja
po svetu, da si vzame spremljevalko.
Sicer bi bil lahko ostal doma.

VIDIMIRA: Nikar ne vdaj se nepotrebnim jezi;
saj vidiš, da je hodil sam po tujem.
Besede moje šala je izlegla.

(Miloradu): V katere kraje te je pot vodila?

MILORAD: Prišel sem med Latine in med Nemce;
prijazno so sprejeli nekateri,
sovražno gledali so drugi mene stranca;
a dolgo sem povsod bil brezpomočen,
ko da bi bil na svetu izgubljen.

ŽIVORT: Nikjer prijatelj mar nisi našel?
Perunov rod ni bil nikjer doma,
kjer tvoja noga pota je iskala?

MILORAD: Plemena tudi našel sem sorodna,
ki razumljiv so jezik govorila
in v naših stala so bogov zaščiti.
Sicer pa pisano sem gledal često
na ljudstva in na pestro njih življenje.

ARGOST: Vesela mora biti taka pot.
Prijatelj, jaz bi bil tako zijal,
da bi ostala usta mi odprta
in v čudu bi celo pozabil jesti.

ŽIVORT (mu potrka na trebuh):
A kaj bi bil trebušček tvoj dejal?

MILORAD: Velika videl mesta sem rimljanska,
kjer neštevilne množice ljudi
se stiskajo, a ne poznajo se.
Enaka jim je govornica; vendar
deli jih sto in sto razlik, da meniš:
Različnih narodov je zmes na kupu.

LJUBISLAVA: Bogovi naši narod svoj poznajo,
za nas skrbé in mi smo njih otroci.

ŽIVORT: Povej, kako pa narodi žive?
Kar zdi se mi, ko te tako poslušam,
da gledam z lastnimi očmi ves pestri svet.

MILORAD: Med Nemci hodil sem po mnogih krajih;
a kakšni so, povedati ne morem,
ker našel vsak dan druge sem navade;

tu po latinskih ti živijo vzorih,
tam delajo na polju kakor mi;
ko eni v vsem se vedejo priprosto,
v tem drugi kar napuha pokajo.
Pač tuintam je ljudstvo ljubeznivo
pa ljubi mir in ohranjuje slogo,
drugod pa meč po vseh ga potih spremlja,
sovrašтво druge vse zatira čute
in z divjim besom brat preganja brata.

LUBIČAN: Tako je bilo in tako bo vedno;
ljubezni čiste malo je na svetu,
a brez ljubezni ni miru in sreče.

MILORAD: Prečudna pa je z narodov mišljenjem.
Bogove naše malokje poznajo;
kjer jezik našemu zveni podoben,
tam še časte Peruna silnega,
a včasih dajejo ime mu tudi drugo.
Neznanim pa drugod se tuja ljudstva
bogovom čudnim klanjajo po svetu.
Tu Wotana pozivajo v pomoč,
tam Jupitra v skroviščih še časte,
po stolpih pa visokih križ blišči
in slavo božjo poje glas zvonov.
Začudene so gledale oči
prikazni pestre in stotisoč barv;
vsak dan je nove slike mi podajal
in svet je bil podoben pravljici.
(mehko) A ena misel v meni je živela
in za trenutek ni me zapustila:

Kaj dela v domovini Ljubislava?
Kako gori ljubezni njene ogenj?
Glej, Lubičan, izkušat mi zvestobo
poslal si me previdno v širni svet;
ločitev je ljubezen okrepila,
zvestejši ko sem šel, se danes vračam
in iz tujin prepričanje prinašam:
Brez Ljubislave sreče ni za mene!

LJUBISLAVA: Čuj, Milorad! Tri leta si prenašal
(mehko) neznanja breme in omagal nisi.
V razvnetju čutov ob povratku srečnem
odkrivaš tajnost svojega srca.
V priznanju tvojem pa tiči vprašanje;
nemirno čakaš, kaj odgovorim.
(nervozno) V tej uri pa ima samo boginja
pravico sveto do vseh mojih čutov.
Potrpi še, da službo to opravim,
tedaj lahko razveže se mi jezik.
(strogo) Predolgo smo se tukaj že mudili.
Boginja kliče. Njen je sveti čas.
(Ljubislava pobere zelišča, ki jih je prej odložila pa
se obrne, da odide. Ljudstvo se povrsta za njo in vsi
odkorakajo počasi, WINIMUND in GOTTWALDE pri-
deta čez grič in gledata za odhajajočimi.)

WINIMUND: Glej malikovalce blazne!
(fanatično) Smelost tega ljudstva je neznosna.
Greh je, mirno gledati predrznost,
ki se roga bogu
in če meč bi nosil, kakor ti,
bi najrajši ga potegnil

da takoj bi strogo kaznoval
smelo žaljenje edino večnega gospoda.

GOTTWALDE: Pametno bi bilo pač!

(ironsko) Kaj naj meč posameznika tu opravi,
kjer je dvesto rok pripravljenih,
da ti ga iztrga iz pesti?

(resno) Mar želiš, da te raztrgajo na kose,
da te v jezeru tam potope?

(lahko-
umno, po-
rogljivo) Kaj ti mar barbarske šege,
kaj njih igre in otročarije?

Bode li zveličani tvoj duh pogrešal
tujce té v nebeških svetlih dvorih?
Pusti vragu, kar dol v pekel sili,
pa ne hodi mi po svetu vedno
kakor slepec, ki ne vidi solnca,
niti cvetja, pa živi od vzdihov
in od svete jeze.

Iz daljave se sliši petje (ženski glasovi): Winimund in
Gottwalde poslušata.

Bogovi nesmrtni
dobrotniki naši,
ponižno se klanja
hvaležni vam rod.
Veseli in srečni
otroci so vaši,
ko slavi vso zemljo
v krasoti vaš god.

WINIMUND: Če takó bi bogu peli slavo! . . .
Grešno to je petje, ali lepo.

GOTTWALDE: Meni se nekako zdi, da najdeš
tu okrog vse polno lepega.

(zanešen) Krasen kraj je hriboviti,
veličastne so planine orijaške,
lépe med hribovjem zelené doline
(naivno skrivnostno) in če ljubiš tajnosti somračne,
ti šumé gozdovi stari,
da lahko sanjariš cele dni.
A najlepše, bratec mrki,
(poredno veselo) kar cvete v teh lepih krajih,
so dekleta zapeljiva.

WINIMUND: Kam uhaja misel ti nesveta?
(Iz loga se sliši petje; možki glasovi):

Bogovi, veliki ste!
Velika dobrota je vaša;
velika ljubezen je naša.
Vi dajete dan nam in noč,
vi vlivate v žile nam moč,
na polju zorite nam plod
in ščitite vedno naš rod.
Svobodo ste dali nam v last.
Le vaša je slava in čast.
Bogovi, veliki ste!

GOTTWALDE: Dragi moj, nebesa tvoja so brez cene,
(na pol ša- ako ni deklet tam kakor tukaj,
ljivo, a ven- ki lepota njih vso pamet ti izpije,
dar ne brez pa opojnost blazna raj pričara,
resnobe) da ti čudovito v njem izgine
vsa ostudnost zemlje in življenja —

WINIMUND: Da, ostudnost! — A pijanost,
ki jo priporočaš,
služba čutov in poltenost divja,
ni nič manj ostudna, kakor blato,
ki ti noge do kolen umaže,
ako bredeš v njem.
Gottwald, tvoja vera je slabotna.
Komaj po imenu si kristjan,
duši tvoji pa se ni odprlo
še kraljestvo božje;
v srcu ti stanujejo maliki krivoverski.

GOTTWALDE: Oj, bogovi! Votan silni,
(hipno za- kje je tvoje divno veličanstvo?!
nešen) Kam li je izginila Valhala slavna?
(toplo, z Lepi časi bili so in slavni,
lahno melan- ko je mati Erda še gojila cvetje,
holijo) ko so še Valkire spremljale junake
in je želja nam rodila čine! — —
Ne huduj se! Grešne so te misli,
ali lepi so spomini na preteklost,
nova vera pa je stroga.

WINIMUND: Ker je to življenje le priprava
(strogo) za življenje večno nad zvezdami
in zaslužiti je treba rajsko slavo.
Ti pa si še vedno sin te zemlje,
mikajo slasti te njene krive,
v srcu poljejo strasti ti njene,
vragu praviš Votan, pa ga kličeš
in žaluješ, da je bog premagal
pekla vrata in pohotnost grešno.

GOTTWALDE: Ti me zmerjaš; žugaš;
in življenje tvoje sveto,
meni neumevno,
sili mi uho, da sluša mirno.
Moja roka se ne zgane.
Toda kar mi praviš, ni pravično.
Ti si potoval po daljnih krajih,
kjer je nekdanj hodil izveličar.
Tam so na stežaj odprta vrata
do resnice in do vseh skrivnosti.
Duša se ti je napila vere
in v nebes daljavo si pogledal,
pa ti je lahko, živeti sveto . . .

WINIMUND: Bogu sem zaupal in Mariji;
to vodnika prava sta v življenju.

GOTTWALDE (kakor da ga ni slišal — iz daljave prihaja
komaj slišno petje:

Bogovi, veliki ste!)

Ali veš, kako so nas krstili? . . .
Bil sem dete, toda ne brez uma
in spominjam se na vse še živo.
Oče je na polju mirno delal,
v času žetve hvalil je bogove,
v gozdu je lovil zverjad vbehljivo,
vsakokrat je žrtvoval bogovom
kos najboljši v hvalo.

WINIMUND: V peklu bila radost je velika.

GOTTWALDE: Ljubil sem očeta neizmerno.
A naenkrat so prihrule

tolpe tujcev v naše mirne kraje.
Prvikrat tedaj sem križ zagledal,
ki je kazal pot sovražnim trumam,
znamenje ljubezni nadčloveške,
nam pa znamenje krvi in smrti.

WINIMUND: Ker ste tavalj po mraku krivoverstva.

GOTTWALDE: Kakor gospodarji sužnjem, so osorno
tujci ukazali nam: „Molite!
Krst sprejmite, klanjajte se križu,
svojim odpovejte se bogovom,
ker le eden bog je na nebesih . . .“
Kri zavrela je očetom našim.
Bogokletstvo jih je užalilo,
jeze so bogov se preplašili,
večno so prisegli jim zvestobo,
pa so milo zaprosili tujce,
naj se s križem vrnejo v domovje.
Ali kakor grom je zadonelo:
„Krst sprejmite! Zrušite malike!“
V zraku pa so zabliščali meči . . .
Krik se je začul strašan, obupen,
plakala je bridko deca,
žene so ihtele,
vrišč in stok in vpitje
je jemalo pamet ljudstvu.
Vse je vrelo in kipelo,
semintja so tekali v zmešnjavi
moški, ženske, stari, mladi,
vmes pa je donelo hladno, rezko:
„Krst sprejmite in pa pravo vero! . . .“

WINIMUND: Ključ, ki vrata v raj odpre nebeški.

GOTTWALDE: A naenkrat stal je, kakor silni Donar,
mlad junak med ljudstvom,
zbezanim in plašnim.
Tisti hip se množica umiri.
Ne glasu — poglede mu posluša
in razume vse ukaze.
Hitro nas odpravijo z ženami,
mož se kraj moža postavi v vrsto
in tedaj se z divjim krikom
proti tujcem zakadé viharo,
da bi taka sila hrastov gozd podrla.
(počasi) Tisti dan krščanska so nebesa
več sprejela bojevnikov, ko Valhala.
Kri je tekla, padali so mrtvi,
križ se je zagugal v zraku
in izginil je — —
Kakor zajci so tedaj kristjani
zbežali in sled krvav je kazal
pot ubežne čete.

WINIMUND: Maščevanje! Maščevanje za pogrdo!

GOTTWALDE: Takrat so druidi žrtvovali
žrtve prebogatih v čast bogovom,
ne misleči na grozeče maščevanje.
Dan osvete pa se je porodil.

WINIMUND: Božja pota tajna so, a modra.

GOTTWALDE: Povrnili so se tujeverci,
križ je vodil nepregledne čete

in obnovil se je boj krvavi,
kakor da je iz gozdov prastarih
pridrvila vsa zverjad deroča.
Branili so se očetje naši
z meči, s kopjem, s prsti in z zobovjem, —
a sedaj so jih bogovi zapustili . . .

WINIMUND: Božje potrpljenje je minilo.

GOTTWALDE: Besni so za vsako stopnjo zemlje
sto sovražnikov poslali v smrt.
Toda končno so se umaknili.

WINIMUND: Bog je zmagal. Čast in slava njemu!

GOTTWALDE (sovražno): Hudournik se je zlil za njimi,
divje tolpe so jih gnale k reki,
besni roj jih je zapodil v vodo.
Zašumelo je valovje temno,
grozen krik se je začul iz reke,
na obrežju pa je križ leskétal
in glasovi votli so doneli:
„Jordanova naj vas krsti voda — —“
Vse požrlo blatno je valovje — —
(Otroci prihajajo; radovedno gledajo tujca, pa zbeže.)
temna noč je legla na bojišče,
a valovje tužno je šumelo,
sto otrok obupno je ihtelo — —
A pozneje so nas vse krstili
in ljubezni vere nas učili . . .

WINIMUND: Stokrat bolje, da telo pogine,
kakor da ostane duša v zmoti —.
Toda vračajo se krivoverci;

ž njimi se sedaj pogovoriva.
(Slovenci se približajo v neprisiljenih skupinah.)
Hvaljen bodi Jezus vekomaj!

LUBIČAN: Mir naj bogovi vama udelé
in zdravje dobro! Česa si želita?
Bogovi so nad našim poljem letos
razlili blagoslov v dobroti svoji.
Obilo nam je urodilo žito.
Lesá imamo krasnega po gozdih,
živina je rejena; rib je v vodah.
Pridelkov takih vam lahko oddamo
in kmalu se za ceno pogodimo.
Kupčija ni pač naš vsakdanji posel,
a kadar se primeri, smo pošteni.

WINIMUND: Jemat od vas ničesar ne prihajam.
Trgovec nisem, tudi ne mešetar.

LUBIČAN: Ogledati želita naše kraje?
Potujeta v dežele morda daljne —?
Karkoli vaju vodi, žalega
Slovenec vama ne stori nobeden.
Dobila kruha bodete s soljó
in prenočišče za počitek sladek.
Dokler želita, sta lahko med nami.

GOTTWALDE: Vaš kraj je lep; pač malo je podobnih,
dekleta vaša kar blišče lepote,
krasotic se povsod ne vidi takih.
Vabilo vaše je v resnici mično.

BISTROMIR: Nikar preglasno nam deklet ne hvali,
pokazati utegnile bi kremplje;
(nezaupno) in da so lepe, nam je samim všeč,
a ne trgujemo nič s takim blagom.

WINIMUND: Ne vodi k vam nas pustolovna želja,
pregrešna misel v duši nam ne klije.
Boga povelje naju je poslalo
in njemu služi s čistim le se srcem.
Da vas iz zmot izvedemo k resnici
in krivoverstva rešimo vam duše,
da ótmemo peklenskemu vas ognju
in v raj nebeški pot vam ugladimo,
zapuščamo družino in domovje
in se odrekamo slasti človeških,
mi, ki posvetili smo bógu žitje.

MILORAD: Prijatelj moj, že vem, že vem.
Drugačne kakor mi „pagani“
slavite vi bogove v vaših krajih
in žal vam je, da ne žrtvuje
ves svet na vaših žrtvenikih.
Ne umem tega. Kaj boli vas glava
za to, kar tuji vam ljudje verujejo?
Mi smo doslej povsem še zadovoljni
z bogovi iz starine
in menda prav tako bogovi z nami.
Zatorej ostanita mirne duše
pri nas, dokler se vama zdi prijetno,
pa jejta z nami kruh in pijta vino,
samo o veri nič ne govorita.

WINIMUND: Telesnega ponujaš ti mi kruha —
kar jaz prinašam, je duševna hrana.
Le malo ti zaleže, kar daruješ
želodcu, ki nasičen, vsaki dan
ponavlja proste lakote zahtevo.
Kruh križa pa močan, sladák je živež,
ki dušo za življenje vekovečno
v krasoti božje slave okrepcá.

BISTROMIR: Kaj neki nam ponujaš svojo krmo?
Če tvoj želodec čudoviti
ne potrebuje kruha žitnega,
pa naj se hrani s svojim živežem!
Nam nič ni mar! A naša je navada,
da lakoto preženemo z jedilom.

WINIMUND: Zaslepljen si, a krst te reši zmote,
da izpoznaš življenja ničemernost
in sreče si nebeške pridobiš.

MILORAD: O sreči kristijanski ne govori!
Po svetu bil sem daleč naokoli
in gledal sem življenje Nazarenskih;
uboštva našel sem med njimi dosti,
sovrašтво divje srca jim razjeda,
zaradi vere koljejo se sámi,
pa krivoverstvo si očitajo.
Kako naj nas prepriča tvoja vera?

WINIMUND: Po tajnih potih vodi bog
človeka in kaznuje ga.
Naš um pa naj ne sodi božje volje.

Slabotni pač sinovi so Adama,
neskončno velik pa je stvarnik bog.

BISTROMIR: Mar tvoj krščanski bog?

WINIMUND: Le eden je na zemlji in v nebesih.

BISTROMIR: Perun naš smeje se besedam tvojim.

Zakaj pa ni tvoj silni bog pomagal
krščanom, ki so tukaj ga častili,
ko Perun divni naše je očete
pripeljal sem čez hribe in doline?
Takrat je vladal tukaj križ krščanski;
zakaj ga ni tvoj bog ohranil?

(ponosno) Močnejši bil Perun je, pa je zmagal.

WINIMUND: Maliki vaši so le prazne pene,
izmišljene podobe sanjarije;

(nemir) utvaram se ponižno klanjate.

(V množici mrmranje in jezno gibanje.)

LJUBISLAVA: Prenehaj, tujec! Čisto je nebo,
a dih besed strupenih ga skali.
Neskončna naših je bogov dobrota,
a njihov srd je kakor brezdna žrelo,
kjer ogenj grozovit
na dnu temin gori,
a slap za slapom v globočine pada.
Za hip se zgrnejo oblaki gromonosni
na nebu, da obzorje počrni
in iz skrovišča volkodlak prileze;
zloduhov zbor zatuli v strašni burji
in bliski švignejo in strela trešči — —

z mogočno roko nas kaznujejo bogovi,
življenja smrti silni gospodarji —

GOTTWALDE: Prekrasna si, mladenka ti razvneti!

Oči ti plamen žive meče iskre;
da hitro vžgo srcé, ni treba góbe.

BISTROMIR: Ne bleди tujec, pa doma si išči
ogrevanja za srcece pozeblo!

WINIMUND: Kdor v prsih pravega ima boga
in križa sveto znamenje ga štíti,
se ne boji malikov votle jeze.
Kaznuje naj me vaš Perun na mestu!
Kjerkoli je, naj pride, pa naj sliši:
Le eden bog je, drugih ni bogov.
Perun pa, Svetovid² in vsa druhal
peklenske hudobije je krdelo;
maliku vsakemu ime je vrag.

LJUDSTVO: Gorjé! Bogove vzvišene nam žali!

Kaznujte ga, bogovi naših dedov!

Bogove sramoti — ubijmo ga!

Ubijmo ga, ki nam svetišče skruni!

(Velik nemir; nekateri silijo naprej in žugajo Winimundu
in Gottwaldu. Milorad pristopi, da ju štíti.)

MILORAD: Glej sad predrznosti brezumne!

Le mirno, bratje! Mirno, brez togote!

Krvi bogovi ne zahtevajo,
vso moč imajo sami v silnih rokah.

(Winimundu) A ti se vrni v svoje domovanje,
ker tukaj nismo tvojih ukov željni
in drugič nam utegne kri zavreti.

BISTROMIR: Poslanstvo to je grda sleparija;
ujel bi rad vas s svojo novo vero.
Kaj so mu naše šege mar in uki?
A tujci lačni naše so dežele.
Če duše bi ujeli v svoje zanjke,
bi kmalu bili gospodarji vsega,
sovražniku Slovenec bi bil suženj.

LJUDSTVO: Svobodo našo hočejo zatreti!
Naj smrt zadene roparja svobode!
Ubite ga! Naj najde, česar išče!

LJUBISLAVA: Pustite ju, naj gresta svojo pot!
Boginja noče, da bi tekla kri!
(Winimundu) A nikdar več ne pridi v naše kraje;
vsak dan ne prizanašajo bogovi.
(Gottwalde je ves čas kakor zamaknjen gledal Ljubislavo; sedaj sili Winimunda, naj gre, pa ga kar vleče.)

WINIMUND: Umikam se; a zmagal bode križ. (Odhaja).
(Na griču): Malike potepta vam božja noga;
propasti mora vrat peklenskih sila.
Če voda ne, vas bode kri krstila.

¹ Ko so Slovenci prišli v Korotan, je tam živelo keltsko (galsko) pleme. Te stanovnike so Slovenci imenovali Vlahe. Pozneje so naredili to ime tudi drugim narodom, posebno onim, s katerimi so prihajali na jugu v dotiko, Longobardom itd.

² Svetovid, Sventovit, Svantovit — personifikacija čistega, jasnega zraka, ozračja, vidnega svetovja.

DRUGO DEJANJE

Sveti log. Proti ozadju se tla nekoliko dvigajo. Prav v sredi zadaj je priprost žrtvenik. Daleč v ozadju gori kres, ki počasi pojema in končno ugasne. Noč. Meseč sveti; semtertje pobledi za lahnimi oblaki, katerim slede pozneje gosti, črni.

LJUBISLAVA, MILORAD.

Še preden se zagrinjalo dvigne, se sliši petje. Med petjem se razgrne počasi oder.

Dódola! Dódola!
Sestrica mila!
V logu poredna je Vila
pela, plesala veselo,
solnce vprašavala smelo:
— Dódola! Dódola! —
kam pa hitiš?

Dódola! Dódola!
Solnčece pravi:
Vstalo iz morja sem davi,
luna me vabi srebrna;
kam pa ti, Vila ko srna,
— Dódola! Dódola!
kam pa hitiš?

Dódola! Dódola!
Grlica golči . . .
Dódola! Dódola!
Vila molči.

LJUBISLAVA: Srca deviškega ljubezen vročo

(z obžalo- sumničiš; vera vanjo omahuje,
vanjem a žalostna je duša Ljubislave.
in lahnim Tako brezmerno mene ti ne ljubiš,
očitanjem) ko tebe jaz.

MILORAD: Nikar, nikar tako!

Prehodil v letih treh sveta sem mnogo;
do zadnjih mej dospeti nisem mogel,
a večja kakor širni svet je bila
ljubezen moja, ki mi je krepila
bolestno dušo, v žalosti ginečo.

LJUBISLAVA: Po tujem svetu hodil si okrog.

Menjale so se slike pestrobarvne
pred tvojimi očmi in tuga duše
vtonila v morju čudežev je krasnih.
A Ljubislava je ostala sama,
ko oče zapovedal je ločitev,
da v njej ljubezni stalnost se pokaže.
In dan na dan je reva Ljubislava
na hrib hodila, gledat, kdaj se vrneš
in nihče ni ublažil hrepenenja.
Boginja le tolažila je dušo,
razkladajoča tajne ji presladke,
po meni javljajoča ljudstvu srečo.
Ves narod, ki je prej še ni poznal,
sedaj prekrasni klanja se ponižno,
a jaz mu razodevam njene želje,
ker mene skromno ona zlasti ljubi
in često pogovarja se z menoj,

Na svetu prva mi je njena služba.

Prišel si ti, ki na te sem čakala.

Hotelo je srcé zapeti slavo,

a bila je boginje sveta ura.

Zakaj ljubezen moja neizmerno

sedaj sumničiš radi nje edine,

ki moja je gospa in narodova?

MILORAD: Pomota to je, Ljubislava:

Kako naj ljubosumen bil bi jaz

na vzvišeno boginjo nevmrjočo,

ko za bogove naše kri bi dal?

Boginje tvoje res, da ne poznam;

izbrala si je morda tebe mlado

v namene svoje in bogov najvišjih,

da narodu potrebno pot pokaže.

Mogoče pa je vendar, da se motiš,

da ni boginja sama se zglasila —

LJUBISLAVA: Že zopet sumiš! Reci kar, da hodi
kak bes¹ z menoj se tajno pogovarjat.

MILORAD: Perun me varuj takih slabih misli!

Lahko bi bila Vila iz gorovja

in božjo voljo bi lahko glasila.

LJUBISLAVA: Kako bi bila Vila, kaj li misliš?

Boginja sama se je prikazala;

krasoto gledale oči so moje

in pravil mi je tajni glas, da zrem

božanstvu živemu v obraz.

Od tistih dob jo gledam vsako noč.

In ko mi je previšnja naklonila
ljubezen svojo ter me odlikuje
z zaupanjem, ki malo smrtnikov
deležnih ga je v blaženih trenutkih,
kako naj bi en hip le pozabila
na dolg zahvale in na čast boginje? —

(z lahno ironijo,
potem bo-
lestno)

A tisti čas odplava kakor dim
zaupanje junaka v mojo zvesto, (nervozno)
deviško, neoskrunjeno ljubezen,
ko vidi, da hiti k boginji moja duša!

MILORAD: Pod snežnim plaščem starega Triglava
vzcvetela včasi je cvetica bajna;
ob milem solncu blagih, toplih dni
ušahne včasi hitro mlada roža.
Kdo vé, kaj dvigne danes našo dušo
v višave solnčne, da ponosno poje,
a jutri jo telebne v črno brezno,
kjer ni ne upa, niti solz blažila?
Oj, Ljubislava, reci, da me ljubiš
in dvom je mrtev, živa moja vera,
vprašanje vsako vtihne isti hip.

LJUBISLAVA: Nihče se ni prikazal mojim sanjam,
ko Milorad, vseh misli spremljevalec.
Zato je nezaupanje bolelo.
Saj veš, da čuvstvo to boli
in potrpeti moraš, da pozabim. —
Povrni se na dom sedaj, moj ljubi,
ker čas se bliža, da boginja pride,
ki hoče, da jo sama tu pričakam.

MILORAD: Odhajam, Ljubislava, s težkim srcem,
a grem, ker sem poslušen tvoji želji.
Svarožič² ko posveti z zlatim solncem,
prežene tugo iz deviške duše
in mir bo zopet drug ljubezni zvesti.

(Slaba, bleda svetloba. — Petje, ki se bolj in bolj
oddaljuje: Dodola, Dodola! i. t. d.)

Ostani srečno, moja Ljubislava.

(Milorad odide. Ljubislava stoji nekaj časa zamišljena.

(Temni se Potem se obrne proti ozadju loga in gleda napeto tja,
bolj in bolj.) kakor da pričakuje nekaj odtod. Počasi zbira cvetice
in zelišča, a včasi postoji in gleda zopet proti ozadju.
Tam se prikaže GOTTWALDE, gledajoč z občudo-
vanjem Ljubislavo.)

LJUBISLAVA: To ni boginja! Kdo prihaja sem,
da skruni sveto mesto v sveti uri?

GOTTWALDE: Devica krasna, bodi milostiva!

Neznane so mi tujcu vaše šege.

Privedla ni me želja, da razžalim
božanstvo vaše, ali da oskrunim
svetišča tistih, ki jih vi častite.

Oj deklica, odpusti greh ljubezni,
ki mi zapira pot v domovje daljno
in me neblagega pred tebe goni.

LJUBISLAVA: Odtod, nesrečnik! Beži, da se rešiš!

Že zbirajo bogovi svojo jezo
nad tvojo glavo, grešne trme polno,
in grozno maščevanje se budi,
da te uniči z ognjem strel nebeških.

Služabnica boginje blagodejne,
bogov mogočnih ljubeznive sestre,
ti ukazujem: Beži iz svetišča,
da beg tvoj potolaži srd vsesilni
nesmrtnikov, ki žališ jih predrzno.

GOTTWALDE (poklekne):

(Mesec se pri- Ne morem, deklica, pa ne zahtevaj,
kazuje, pa se kar brani sila mi skrivnostna,
zopet skriva.) držeča me z železnimi rokami.

LJUBISLAVA: Bogovi silni, odpustite!

Zapahe so razbili grehi
in iz skrovišč uhajajo
ko volkodlaki in duhovi hudi.
Pohiti, tujec! Beži! Beži! Beži!

GOTTWALDE: In če bi zemlja svoje črno žrelo

odprla, da pogoltne lačna
telo nesrečno brez sočutja,
ne morem se umakniti odtod.
Usmili se me, deklica!
Podoba tvoja me je privabila,
premagala me je lepota tvoja . . .

(pripo- Besede mojega tovariša,
vedujoč) za vero Nazarenca vnetega,
razdražile so tvoje hrabro ljudstvo —

LJUBISLAVA: In vnovič hodiš žalit nam bogove!

GOTTWALDE: Težko mi je osorni govor
drugarja mojega na srce legel.
Preslab je moj krščanski duh,

dovolj imam za sebe komaj vere,
učitelj večnega življenja nisem,
pred svoj oltar ne vabim drugovercev.
A moj tovariš vas je raztogotil
in morala sva gostoljubni prag
brez milega slovesa zapustiti.
Za nama se je strah podil
in bičal naju je po plečih.
A meni je ustavljala korake
veselotuzna misel na devico,
cvetočo kakor divna roža v raju,
ki me pregnal je kerubin iz njega.

LJUBISLAVA: Obmolknj že! Dovolj besed je grešnih.

GOTTWALDE: Ne reci, da je greh plamtenje v prsih!

(Mesec Ne vem, kako uče bogovi vaši,
mirno sveti.) a bili bi hudobni in sovražni,
ljubezen vročo ako bi branili.

LJUBISLAVA (silno razburjena):

Bogovi! O ljubezni govori!

V svetišču vašem o ljubezni grešni —

GOTTWALDE: Nikdar ljubezen ni pregrešna,

če v našem srcu vir je njen;

(Vstane.) saj jo je večni bog tja vsadil.

LJUBISLAVA: Bogovi mojih dedov niso tvoji,

po krvi in po šegah tuj si meni,

(Gottwalde se ji hoče približati.)

Ostani tam — nikar se mi ne bližaj!

V pohotnosti je kri ti zakipela; —

ne da bi vprašal, ali je prostora

za tebe stranca v mojem srcu,
ne da bi vedel, ali nima kdo
pravíc starejših, boljših že pri meni,
ne da postave naše bi poznal,
se vtihotapljaš kakor tat po noči
v posvečen log, s predrzno roko
po tujem blagu segajoč.
Navade take morda kaj veljajo
pri vas. A zakon naš je drug.
Iztrezni se in pojdi svojo pot!
Glej, mirna sem. Zapustil me je strah.
Le enkrat še besedo ponovim,
a zadnjikrat: Zapusti sveti kraj
(nesigurno) in nikdar več se ne prikaži tukaj.

GOTTWALDE: Brez upanja naj grem odtod
in v prsih živo smrt seboj naj vzamem?
Pokličí rajši hude vse bogove,
pa naj uničijo srce nesrečno
in ž njim življenje mlado, a ničvredno.
A če je duša tvoja dom sočutja,
zapusti sveti kraj in pojdi z manoj
tja, kjer ljubezen ni žaljiva
in kjer je božja jeza ne zadene.
Usmili se in bodi mi družica,
da ne pograbi z ostrimi me kremplji
preteča blaznost in obup prestrašni.

LJUBISLAVA: Zapusti to svetišče!

GOTTWALDE: Pojdi z manoj!

Odpeljem v domovino te k rojakom,

duhovnik naju blagoslovi
in moja žena bodeš v časti.
Če ljubiš to deželo pregoreče,
preselim se brez solz in tuge,
poklonim se bogovom tvojim —
ljubezen tvoja mi je nad nebesa.

LJUBISLAVA: Iz tebe govori norost in smelost.

Bogovi, dolga vaša je potrpežljivost!

(kliče) Oskrunjeno nam je svetišče! Na pomoč!
Na noge, maščevalci svete šege!
Kdor živ me človek sliši, čuj moj glas:
Bogove naše žali blazen tujec!

WINIMUND (pride):

Kdo v tihi noči mir kali v samoti?
Glej, Gottwald!... Sem te je zanesla noga?
V sovražnem kraju strastnih krivovercev
te iščem, v strahu za življenje tvoje,
misleč, da so odvedli te pogani.
A tu te najdem — samega z dekletom?
Tako slabotno je krščanstvo tvoje?

GOTTWALDE: Kaj mar mi je krščanstvo in poganstvo
v tej uri, ko mi kri gori in mozeg?
Ljubezen mi je vera najsvetejša,
objem device so nebesa svetla,
pogled njen strogi pa je pekla ogenj.

WINIMUND: Obsedel te je satan, duh nečisti.
In ti, dekle nesramno, zapeljivo,
ki vabiš kristijane v tihi noči

s skrivnostnimi močmi pekla v samoto,
služabnica in smela dekla vruga —

GOTTWALDE: Ne žali nje! Naj bog ti štiti dušo,
telesa pa ti nihče ne obrani,
če še pogrdiš z drzno jo besedo!

WINIMUND (ostrmi):

Tako te je očarala poganka?
Pozabil si na vero in na dušo
in zjokati se moram nad teboj.

GOTTWALDE: Prelivaj z manoj solze nevtolažne,
(Svetloba če ona ne usliši mojih prošenj;
pojema.) prepevaj z manoj, vriskaj glasno, pleši,
če milostna je moji nežni želji.
Devica krasna, glej, klečeč pred taboj
vzdigujem k tebi roko pa te prosim:
usmili se in bodi mi nevesta!

LJUBISLAVA: Dejala sem — dovolj je že besed!
Mudi se že, odidita takoj.
Bogov in mene mine potrpljenje.

GOTTWALDE (jo gleda z izbuljenimi očmi, počasi vstaja, v
naraščajoči razjarjenosti):

(Temni se.) Ah, sram me je. Pred ženo mož klečim
in ona se mi roga pa me goni
prav kakor psa nevoljen gospodar!
Drugačne so pri nas doma navade.
Doslej sem prosil, zdaj ti ukazujem:
Na dom me spremi! Brez ovinkov slušaj,
da ne porabim sile svojih mišic.

LJUBISLAVA (kliče glasno):

Pomoč! Pomoč! Ponočni so tatovi
(Temà.) vlomili nam v svetišče. Na pomoč!

GOTTWALDE: Zaman kričiš! Ne mudi se! Naprej!
(Pograbi Ljubislavo, ki se brani na vso moč.)
Pomagaj, Winimund!

LJUBISLAVA: Pomoč! Pomoč! (Se bori.)

GOTTWALDE: Obmolzni, čarovnica! Ne kljubuj mi.
Sramota bi me spremljala do groba,
da ne premagam slabega dekleta.

WINIMUND: Zavedi se — kaj naj počneš s poganko?

GOTTWALDE: Prisegel sem si; moja mora biti.

LJUBISLAVA (kriči kar more):

Pomoč! Pomoč! Ugrabiti me hoče.

MILORAD (oddaleč):

Oj — Ljubislava — glas iz tvojih ust —
pa kliče na pomoč? Hitim, hitim.
(Nastopi, pregleda hitro prizor pa se obrne.)
Oj, semkaj, semkaj, bratje! Brez zamude.

GOTTWALDE (jo skuša odvreči na drugo stran):

Udaj se! Winimund, pomagaj urno!

WINIMUND: Premotil te je satan. Pusti jo.

GOTTWALDE: Z menoj, moj ptiček! Nič ti ne pomaga.
Pa če nebo odpre zapahe večne,
iz mojih rok te angeljev krdelo
(Mesec.) in vragov črna četa ne iztrga.

MILORAD (priskoči):

A jaz iztrgam plen ti, drzni ropar!
Oj, Ljubislava — kaj se je zgodilo?
(Pahne Gottwalda z vso silo, tako da odleti daleč. Ljubislava se polagoma nezavedna zgrudi. Prikažejo se LUBIČAN, BISTROMIR, VIDIMIRA in drugi, pa nastopijo tako, da bi bilo Winimundu in Gottwaldu nemogoče pobegniti.)

LUBIČAN: Kdo mir preganja, preden dan napoči?

MILORAD (priskoči k Ljubislavi):

Ubil jo je! Perun, poglej zlodejstvo!

WINIMUND: Ničesar ni ji storil! Priča sem.

Ustrašila se je devica menda,
slabost obšla je njene nežne ude,
a bog ji kmalu spet zavest povrne.

LUBIČAN: Perun vsesilni, dobri, ne kaznuj!

Starosti moje ona je veselje;
če skozi žarovišča zadnji plamen³
bi njena duša v raj se preselila,
za dva mrliča trizma⁴ bi veljala.
Kaj naj z življenjem jaz počnem brez nje?

MILORAD (je pokleknil k Ljubislavi in ko se je prepričal, da je samo omedlela, ji je uravnal lego):

Še diha. Potolaži se, starôsta!
(Jasni se bolj in bolj. Tudi zvezde se prikazujejo.)
Nevsmiljene ž njo niso sojenice.⁵

(Ljudstvu): Tam iz potoka prinesite vode,
ki vedno dobre čistijo jo Vile.
Od gloga⁶ vej vzemite in zelišč

izbranih na grmadici zažgite,
in kmalu se ozrè po jasnih zvezdah.

(Nekaj ljudi odide po vodo, drugi nabere glogovih vej ter jih znosijo na kup, Vidimira pa prinese dišečih zelišč. Eden izkreše ogenj pa zažge kup. Vidimira gre pomagat Miloradu.)

BISTROMIR: Poskrbi dobro za nevesto mlado
in môro ji preženi z nežnih prs. —
A bratje, vi povejte, kaj storiti
z ljudmi, ki so predrzno vdrli v log
in po dekletu našem iztegnili
z zlodejnim smotrom smelo roko?
(Še vedno prihajajo ljudje.)

LUBIČAN: Danica mila na stekleni gori⁷
še ne blišči in spi še mlado solnce.
In ptice,⁸ ki jim Svetovit je dal
proroški dar, še spe po svojih gnezdih;
Kako bogov bi voljo uganili
v tej gluhi noči, ko Morana⁹ vlada?

BISTROMIR: Ugibajmo z razumom v lastni glavi.
Bogovi so vsadili vanjo misli
in kar je prav, zadenemo gotovo,
četudi nas žerjavov let ne vodi.
In noč naj nas ne moti. Saj smo trezni.
Če en Svarožič spi, je brat mu buden;
dokler je žlahtni Alatir¹⁰ v temini,
nam sveti mesec s svojo milo lučjo.
Morane se nam nič ni treba bati.
Glej, občina je zbrana skoraj vsa;
Ovire zborovanju ni nobene.

LUBIČAN: Perun nam vdihni prave, zdrave misli
in v prsih duše sodijo naj modro.
Povedati ne more moja hčerka,
kako, čemu sta tujca se vrnila,
kako sta se približala devici,
in ne, kaj žalega sta ji storila.
Posledica dejanja je očitna,
nagib, dejanje samo nam je skrito,
ker nema so dekleta blede usta
in njena duša grud je zapustila¹¹
pa leta plaho menda tam po drevju,
ki tiha priča bilo je zlodejstva.
A kdo pové nam, kaj se je vršilo?
Kdo tajne čare besov nam razkrije
in temne vraže, v peklu¹² porojene,
in temni smoter, ki zločinstvo snuje
in iz hudobnosti orodje kuje?
Kdo pot pokaže, ki k pravici vodi?
Kje je sodnik, ki tu pravično sodi?

GOTTWALDE: Vse kar se je zgodilo, je nesreča.
Človeka vodi misel plemenita
in dobra želja in ljubezen močna.
A kmet, ko seje, vé, da iz pšenice
poraste zopet le pšenično klasje;
početje ljudsko pa rodi sadove,
ki človek sam jih ne pozna
in um mu jih ne sluti.

WINIMUND: Za slavo njega, ki je vstvaril svet,
ki vlada na nebesih od začetka,

ki sina svojega poslal je ljudstvu,
na križu da odkupi vse človeštvo
in da oznani večno mu življenje,
je tekla kri nešteti mučenikov
po vseh deželah širne božje zemlje.
Preganjali so židje in pogani,
Rimljani, Huni, Nemci in Sloveni
oznanjevalce Jezusove vere
in zvestovdane Kristove pristaše;
morili so jih z mečem in na križu,
v kipečem olju, v cirkusih cezarjev.
Moči peklenskega vladarja vse
pa niso mogle omajati skale,
ki cerkev je gospodova na njej
sezidana za večnih vekov veke.
Morili so in molčal je gospod.
Ne pade vrabec s strehe, las na glavi
ne skrivi se, če noče kralj sveta.
Skrivnostna pota božje so modrosti,
Za čast trojice svete kri je tekla,
šopirili so cerkve se sovragi.
A bog nebeški je pomignil s prstom
in votli so maliki padli v prah —
Izginil Zen je, Jupiter in Votan,
poginili so Lari in Penati,
propadle so države starodavne,
a slava božja se glasi po svetu
in sveti križ zmaguje nad poganstvom,
ko solnce, ki prežene noč in mrak.
Češčena bodi vedno božja volja.

Število vaše je veliko;
midva stojiva tukaj sama,
in zapuščena, brez moči,
sva izročena sili vaši.
Ubijte naju! Lahko je to delo.
Moči ni mnogo treba, ne junaštva
in brez upora greva rada v smrt
in skozi smrt v gospodova nebesa,
kjer zvit je venec slave mučenikom.
Prepevajoča stopiva pod meč,
potrjujoča s smrtjo sveto vero.
Naj kri iz najinih izteče žil;
za sveto cerkev to je živa malta,
za polje božje naša kri je seme;
iz nje se dvigne slava Zebaota.
Ubijte naju! Čast v nebesih kralju!
Pogin malikom! Smrt poganski kugi!

(Med ljudstvom vlada deloma groza, deloma sovražen
nemir.)

BISTROMIR: Ne žugaj nam! Drugod plašljivcev išči!

LJUDSTVO: Ni moči razumeti teh besed. — —
Ej, blede se mu. Pamet je izgubil — —
Skrivnostno je vsekakor in prečudno — —

BISTROMIR: Otroke pač lahko beseda prime,
ustrāši jih, srce jim omehča.
A naša glava misliti zna sama.
Če veš, da žrtev vsako bog tvoj plača,
da vrata v raj ti zgodnja smrt odpré
in da ti lepša sreča tam cvete,

si le sebičen, ako siliš v smrt.
A kaj nam mar, kaj pravi tvoja želja?
Modrost, pravičnost, blagor naroda
pokažejo nam brez težave pot.
Zagovor vsake vrste ti je prost,
a žugajoč ničesar ne opraviš.
Brez jeze, brez strahu izreče sodbo
z bogov pomočjo občina svobodna.

WINIMUND: Kristjan, nebeški sin, se pred pogani
ne zagovarja, ne opravičuje.
Sodniki vi ne morete mi biti.
Storite kar vam divja strast veleva,
ki ne pozna ljubezni Jezusove,
ljubezni svete, vse objemajoče.
Na križu še je božji sin odpustil
krvnikom svojim, pa je molil zanje;
ubite me — ta greh vam odpustim,
ker tudi vam je nagon vaš neznan.
V zagovor se mi usta ne odpro.

LJUBISLAVA (s slabim glasom):
Iz tujih krajev vrača se mi duša,
tam čula je besede čudovite,
besede o ljubezni čarodejni . . .
Slabost mi še poseda po vseh udih —

LUBIČAN: Bogovom bodi hvala! Spet živi!

GOTTWALDE: Mladenka mila! Na kolena padam.
Molitev vročo iz srca pošiljam
v nebesa, da naznani bogu hvalo.

Odpusti mi, devica ljubezniva!
Premagal me je nevkrotljivi srd,
živeči od mladosti v mojih prsih.
Sedaj pa polje tam kesanje britko.

LJUBISLAVA: V neznanih krajih slišala sem petje;
usmiljenje živi v višavah svetlih,
tam išči milosti in odpuščanja,
tam tajni je studenec vse milobe.

(Vstane z Miloradovo pomočjo.)

Moj Milorad! Gori mi nekaj v srcu
in mehka mi je duša, čudno mehka.

(Milorad jo objame, tako da mu bolj leži v naročju.
Gottwalde ju gleda z velikimi očmi.)

GOTTWALDE: Nebesa, britki vaši so darovi!
V srce mi kaplje strup. Moj up umira.

MILORAD: Oj, Ljubislava! Sreče dan se bliža.

LJUBISLAVA: Slabotna sem; miru želi si duša,
utrujeno telo pa okrepcanja.

MILORAD (jo podpira):

Varuj se še, predraga. Ljube ženę,
skrbite zanjo, da se moč ji vrne.

(Nekaj žen jo odvede.)

VIDIMIRA: Glej, iz nesreče se vzdiguje sreča.

MILORAD: Da, Vidimira, toplo mi je v srcu
in zdi se mi, da poje moja kri.

VIDIMIRA (na pol zase):

Bogov dobrota naj tolaži tugo.

LUBIČAN: Končati tukaj nam je treba delo.
Bogov lastnina je modrost neskončna;
teško ljudem je soditi pravično,
ker solnce vidi širni svet,
očem človeškim je obzorje ozko.
Sivé lasje človeku na razpotju
in dvom ustavlja pamet modrijanu.

GOTTWALDE: Končajte nepotrebno zborovanje.
Dekle živi in ura je že pozna.
Pojdite spat, a nama pot odprite,
da greva mirno, kamor naju kliče
naloga sveta in povelje škofa.

VIDIMIRA: Da gresta mirno! Kadar pa se v prsih
zbudi ti vnovič želja in pohota,
se zopet vrneš, kakor ris po plen!

GOTTWALDE: Pustite naju, da se posloviva.
Nikdar več noga sem me ne zanese;
moj up je strt in srčne bolečine
žele zdravila tam, kjer se pozabi.

MILORAD: Potrpi, čudni tujec! V naših krajih
velja postava naša starodavna.

LJUBISLAVA: Če znamenja bogovi ne podajo,
je težka smrtnikom pravična sodba.
Zločin kaznuj! — uči nas stari zakon.
Počasti gosta — pravi sveta šega.
Nikoli se še ni poslovil tujec
od naših dvorov brez spominov ljubih;
če trte naših so gorice rodile,

najboljše vino bilo je njegovo;
najslajši med čebelic naših pridnih
je gospodinja ponudila gostu;
plamtel je njemu ogenj na ognjišču,
seboj ponesel je darov najlepših
in spremljali smo radi ga k sosedom,
da varno hodil je po naših krajih.

BISTROMIR (nestrpno):

Čemu te misli? Sem li jaz divjak?
Naj pride gost odkoder hoče k meni,
odprta mu je hiša, prosto polje;
če treba, slečem se, da ga odenem
in celi rod postreže mu z veseljem. —
A kdo naj reče gost sovražniku,
ki s tajnimi nameni v gluhi noči
ko ropar se priplazi tihotapsko?
Odpirate li hleve in zgrade,
da more volk izbirati si ovce,
ker vidite v zverinji tujca-gosta.

VIDIMIRA: Premehka ti je duša, starešina.

Če nam bogove žali tujeverec,
zameriti ne moreta Perun in Dažbog¹³,
da kri zavré in da se pest nam stisne.

BISTROMIR: Kdo pravi, da je treba maščevanja?

Ni kratke ure spanja mi ne vzame
pekoče hrepenenje po osveti.
Od srca rad odpuščam grehe vse.
Skrbeti pa nam je za našo varnost.
in tujcev teh svoboda je nevarna.

MILORAD: Drugače sodim. Vso sem stvar prevdaril.

Ko sem zagledal Ljubislavo bledo
v Morane rokah, me je zbolelo
in srd mi je zalil oči s krvjo,
da bil bi planil tisti hip ko ris
na njega, ki je kriv nesreče ljute.
A strast je slepa in kar narekuje,
postavlja često ves razum na glavo
in zamenjuje jabolka s kamenjem.¹⁴
Sedaj se mi je ohladila kri
in mirne glave svèt je ta:
Pustite, naj povrneta se prosta
krščana v daljno domačijo.

BISTROMIR: In dajte jima še darov bogatih.

(ironsko) In tete naj pozdravita doma . . .
Zaslužila sovražna sta vohuna,
s kamenjem da bi ljudstvo ju pobilo,
a ti bi jima še mazilil teme
in dal deklet jim naših na izbero.

MILORAD: Svetuje nam modrost: Pustite ju.

Dejala nam je Ljubislava sama:
Usmiljenje živi v višavah svetlih.
In narodov je mir pač tudi vreden,
da prizanese narod sam zločincem.
Iz Solnograda najbrže sta tujca
Če tja se zdrava ne povrneta,
nam pošlje škof v deželo svoje čete
in kri po Korotanu se razlije,
da bode vrbsko jezero rudeče.

WINIMUND: Sam bog drži nad nama svojo roko.
Če volja je njegova, vas kaznuje;
le pred njegovo silo trepetajte!

BISTROMIR: Utrudi se ti jezik. Molči rajši.

BUTIGOJ: Bogovi višnji kažejo nam pot,
ker sami kaznovali bi lahko.
A ni Perun na nebu zbral oblakov,
z gromov kamenjem ni zaropotal,
ni zbičal s strelami oblakov črnih.¹⁵
In Stribog¹⁶ silni vse nevihte strašne
in burje žvižgajoče shranil je.
Bogovi ne zahtevajo osvete.

BISTROMIR: Bogovi ne živijo od maščevanja
in nimajo strahu pred Otilonom.¹⁷
A vi drvite brez oči v prepad.
Gotovo ste pozabili že vsi
na Tasila, na kralja Hildeberta,
na Garibalda in vojvode razne.¹⁸
Pošljite tujca prosta v Solnograd
in maščevali bodo se nad nami.
Nenadoma nam pridejo v deželo,
sezidajo tu hrame tujeverske,
posedejo oblastno po gradovih,
začno od nas jemati desetino,
pogrdijo navade nam in jezik
in v suženstvo izpremene svobodo.

BUTIGOJ: Razumno je govoril Milorad,
a modre tudi tvoje so besede.

MILORAD: Le srečo naroda mi misel snuje.
Dovolj je bilo že krvavih bojev.
Trepečem, ko na žetve se spominjam,
ki žela jih je v vojskah že Morana.
Srce mi poka, kadar le pomislim,
da zopet konji poteptajo polja
in smrt in lakota in vse strahote
pošastne se naselijo v domovje.

LUBIČAN: Več kakor vse blago, je vreden mir.
Naj vsaki kamen tam leži, kjer je,
a mi storimo, kar modrost veleva
in srca glas najblažji poslušajmo.

BISTROMIR: Kdo dvomi še, da pride huda ura?
Bogov mi dajte moč in mir bo večni.
Iz src izpulite ljudem pohlepnost,
ki sto strasti in hudobij poraja,
in vrt cvetoč bo cela širna zemlja.
Morano vržem vam tedaj s prestola.
Dokler pa človek lakomnosti gine,
dokler ni svet človeštva vsega dom,
je blazen, kdor v zakotju mir veliča
in čaka, da sovražnik dom in hlev
zapali in na polju zgazi klasje.
Odkar je znojna kaplja bogu s čela
kanila¹⁹ in iz nje rodil se človek,
preteklo več je let, ko nam je znano.
In preden nam poginejo bogovi
in zlata gora zruši se na zemljo,²⁰
pogoltne večnost leta neštevilna.

Drugačno bo življenje v poznih dnevih
 in morda pride mir tedaj med ljudstva.
 Od srca ga želim potomkom našim.
 Sedaj pa treba braniti svobodo.
 Nevihte glasnika sta že med nami;
 kjer križ zasveti, bliskne kmalu meč.
 Z besedo sladko bliža se zvijačno
 in slika raj nebeški s samim zlatom
 in govoriči o ljubezni splošni
 duhovnik tuji, zdaj lokavo skromen,
 a zdaj zastopstvo božje si prevzetno
 pripisujejo in ključe si lasteč,
 ki z njimi vrata v večni raj odpira.
 A kadar v mreže se nastavljene
 vlove nevedne ptičice in ribe,
 pokaže lovec svojo pravo moč.
 Gorje svobodi krščenega ljudstva!
 Za blagor nove vere se naseli
 v deželo nepregleden tujcev trop,
 ljudje gosposki, drzni in ošabni,
 pohlepni, lakomni in brezobzirni,
 a domačin je suženj posihdob.
 Menih je tukaj, blizu je vojak.
 Moj svet je tak: Pošljite posle hitre
 na vse strani, k Duljebom in Horvatom,
 k Suzelcem in Stodorom, pa na Kranjsko;²¹
 zbero naj jih župani in vojvodi,
 pa naj jim povedo, kaj se godi
 in kakšna nam in njim preti nevarnost.
 A v Solnograd zglasimo vest sledečo:

kjer smo, tu hočemo živeti prosti;
 ne mikajo sosedov nas dežele,
 a če sovražna nas napade sila,
 sta tisti hip jetnika naša mrtva.
 Če pametno pa sosed mir ohrani,
 se vrneti lahkó v domovje zdrava,
 ko petič Dódola²² svoj god praznuje.

BUTIGOJ: Tako je prav! Modrejše nisem slišal.

ARGOST: Če Solnograda s tem ne razvezimo —

GOTTWALDE: Do vrha že je polna moja mera.

Ob boku nosim oster meč, a vi
 ste brez orožja; ali naj še čakam?
 Ušesa naju že bole te godbe.

(Potegne meč.)

Odprite pot! Kdor stezo mi zaprè,
 ga pošljem brez usmiljenja v pekel!

(Zamahne. Tisti, ki so mu najbližji, se umaknejo. Milorad in Bistromir planeta proti njemu. Gottwalde zamahne proti Bistromiru, ki se spretno umakne, v tem skoči Milorad za Gottwalda, ter skuša vjeti njegovo roko. Drugi priskočijo, da bi mu pomagali. Gottwalde bije besen okrog. Hrup.)

LJUBISLAVA (nastopi):

Mar vnovič boj! Orožje se vihti?

(Gottwaldu omahne roka, kakor začaran gleda Ljubislavo.)

Početje to je smelo in pregrešno!

GOTTWALDE: Dekle prečudno! Še ta greh odpusti!

Prav kakor da je pod nogami bila
 žrjavica mi živa, stal sem tukaj

in v prsih čutil kačo sem strupeno.
Odtod je sila gnala me neznana,
iskat pozabljenja v daljavah širnih.
Potegnil meč sem, blazen v bolečinah.
In glej — sedaj sem tukaj prikovan —

LJUBISLAVA (strogo):

Odloži meč! (Blažje): Kdor milosti želi,
kroti naj v svojih prsih jezne bese. — —
Kaj vaša modra sodba je sklenila?

LUBIČAN: Da živa nam ostaneta, poroka
za mir in za domovja boljšo varnost,
zahteva Bistromir. A zdaj je tujec
potegnil meč in s smrtjo nam je žugal.

ARGOST: Zato zasluži, da se ga pobije!

VIDIMIRA: Mehkost in milostljivost sam je strl;
kdor smrt raznaša, naj zna sam umreti.
(Pretilno mrmranje.)

LJUBISLAVA: Odprite duše vrata na stežaj,
da najde vanjo pot sočutje blago.

ARGOST: Sočutje tujcem, volkom in medvedom!
Sočutje vsem — a kaj ostane nam?

VIDIMIRA: Čemu naenkrat toliko mehкости?
Odkod medica sladka v naših žilah?
Aj, Ljubislava, mar ti je srce
lepota tujčeva tako ganila?

LJUBISLAVA: Svoj jezik v strup in v žolč si namočila!
Odpihne Stribog naj besede tvoje —

A vi tu svoje delo dovršite.
Krvava groza bodi pokopana,
ljubezni blaga zvezda naj zasije.

WINIMUND (se ji je približal pa jo je gledal z velikim zanimanjem):
Ljubezen prava je doma pri bogu,
pri bogu, ki kristjani ga slave.

LUBIČAN: Če misli Bistromir, da res s poroki
preprečimo krvave vojne grozo,
glasujem po njegovi želji rad.
Oglasi naj se, kdor drugače misli. —
Soglasni smo. Le složni ostanimo,
pa nam nobena sila ne naškodi.
Sedaj k počitku odpeljite tujca.
(Ljudstvo odvede Winimunda in Gottwalda.)

WINIMUND: Dekle pogansko, dobra ti je duša!
Izbrana se mi zdiš, da izpoznaš
resnico vso in pravega boga.

LUBIČAN: Bogovi, milostni nam ostanite.
Prizanesite, če smo se zmotili.

(Ljubislavi): Veselje zopet mi srce objema.
Veliko žrtev bodem žrtvoval
bogovom, ki ohranili so tebe,
a moje so podaljšali življenje!

LJUBISLAVA: Devana in boginja tajna, hvala!
Premagala dobrota je sovraštvo,
močnejše bilo je srce čutljivo,
ko urne roke, sužnje slepe jeze.

VIDIMIRA: Veliko je sočutje tvoje, draga!
Tako veliko, da v nebesa sega
in moj slabotni um ga ne dosega.

LJUBISLAVA: Občutke svoje malokdo razume,
a kdo bi pojml čuvstva druge duše?

LUBIČAN: Rodi se dan — na delo kliče solnce.

¹ Besi — hudobna bitja.

² Svarožići, sinovi Svaroga: nebes; Solnce in Ogenj, pri južnih Slovanih tudi Mesec in Danica.

³ Žarovišče: Grmada, prostor, kjer se sežge mrliča. V navadi je bilo sežiganje in pokopavanje; odločevala je tradicija rodu. Tudi pepel sežganih mrličev so poganski Slovani pokopavali; v grob so devali razne predmete, hrane in pijač, kar so ranjki potrebovali v drugem življenju. Grobove so označevale gomile. Dede so v družinah častili podobno kakor bogove.

⁴ Trizma: Posmrtna slavnost. (Strava: Posmrtna pojedina).

⁵ Sojenice: bajne device, ravnajoče človeško usodo (Norn, Schicksalsgöttin, Parke). Rojenice: bajna bitja, ki nastopajo ob človekovem rojstvu z (večinoma abstraktnimi) darovi.

⁶ Glog; raznim rastlinam so st. Sl. pripisovali čarovne moči, med njimi zlasti glogu, pa mnogim zeliščem.

⁷ Steklena gora: Nebo. (Tudi zlata gora.)

⁸ Ptice, med njimi zlasti žrjavi, so imele proročanski dar. Pomemben je bil njih let, gnezda i. t. d.

⁹ Morana: Temna boginja, neprijazna življenju, včasi hudobna; boginja noči, zime, smrti.

¹⁰ Alatir: žlahten kamen = solnce, leži sredi morja ob otoku Bujan. V drugem smislu svet kamen v starokrščanskih, tudi krščanskoslovanskih pravljicah; v germanskih hl. Gral.

¹¹ Duša prebiva v prsih. Kadar človek umrje, zapusti telo pa leta okrog hiše, okrog grmade, poseda po vejah i. t. d., dokler

ni truplo sežgano ali pokopano. Pa tudi živo telo zapušča — v spanju (sanje) ali v omedlevici.

¹² Pekel: Kraj rajnih duš (Had).

¹³ Dažbog (Daždbog, Dabog) = bog, ki daje; bog solnca (tudi personifikacija solnca), bog plodovitosti, a tudi bog vojske in zmage.

¹⁴ Jabolko: znamenje prijateljstva, ljubezni. Kamen: simbol sovrastva.

¹⁵ Grom in dež nastane, ker se meče gromovno kamenje po oblakih; blisek, strela, ker se biča oblake z bliskovimi šibami.

¹⁶ Stribog: Bog vetrov in neviht.

¹⁷ Otilon, sredi 8. stoletja bavarski vojvoda, podložen Pipinu.

¹⁸ Tasilo I., vojvoda bavarski (po Pavlu Diac. kralj) koncem 7. stoletja, podložen Childebertu II., kralju Frankov. Njegov sin Garibald II. Oba sta imela boje s Slovenci, srečne in nesrečne. (Tasilo II. je bil Otilonov sin).

¹⁹ Bogu je padla kaplja potu s čela; iz nje je postal čelovek, človek.

²⁰ Bogovi nimajo večnega življenja v absolutnem smislu (Götterdämmerung.) Zlata gora (nebo) se zruši nekoč na zemljo in uniči vsako življenje.

²¹ Duljebi, pleme ob Blatnem jezeru; Horvati ob Muri, Suzeli, Stodori (Stodorani) ob Lasnici in Stiri. — Carnia je obsegala del sedanje Kranjske in Furlanije.

²² Dodola: Personifikacija letne prirode.

²³ Devana: Boginja pomladi, lepote, dobrote - plodovitosti (?).

TRETJE DEJANJE

Občinsko zbirališče v Trebnji (Trebinia). V ozadju narazen stoječe hiše, holmi. Sredi pozornice velika lipa, pod njo kamenita klop. Levo spredaj priprost svet kamen. Trata.

LJUDSTVO stoji in poseda. Na klopi ŽIVORT in LUBIČAN, BISTROMIR, ARGOST, BUTIGOJ, MILORAD stoje skupaj. Popoldan že proti večeru.

LUBIČAN: Dolga pot je k nam iz Solnograda.
Ali pa je tam tako prijetno,
da se ti ni nič nazaj mudilo.

ŽIVORT: Dolga pot seveda je lisici,
ki za njo drvé sovražni lovci.
A nazaj se mi je pač mudilo.
Saj so vabili me, naj ostanem,
pa prijaznost bila mi je čudna,
ker se je premočno mi kazala.

BISTROMIR: Le sedaj izberi krajša pota
poročilu; kajti zopet sije
polni mesec nad vasjo po noči.
Poln je bil takrat, ko si odhajal.
Nepotrpežljivo že je ljudstvo,
da poveš mu, kaj v gosposkem mestu
si opravil in kaj škof poroča.

ŽIVORT: Nepotrpežljivo! Saj ni sile.
Hujša, bratec, moja je nestrpnost.

Suho mi je grlo, ker že dolgo
ni ga namočila dobra kaplja.
Dajte vina, in potem me čujte.
(Dajo mu vina; napije se.)

To je zdravo duši in telesu.
Čujte torej, pa me ne motite.
V Solnogradu vladika je jezen.
Tega mi je prav res žal, ker jeza

(Veselost.)

mu lepoto kvari, pači lice.
Huda jeza pa ga mine, pravi,
kadar vrnemo jetnika naša.
Pravi, da ravnamo po krivici.
Pravi, da nam je poslal meniha,
naj nas reši zmot in krive vere
in odpre nebeško nam kraljestvo.
Pravi, da nas ljubi, kakor oče,
mi pa smo otroci nehvaležni,
ki preganjamo osrečevalce.
Da, še več. Barbari smo hudobni,
Obri, Huni, roparski divjaki,
ki teptajo najsvetejše šege.

LJUDSTVO: To je drzno.

ŽIVORT: Mirno, bratje, mirno!
Vladika je blag in mil, pa pravi,
da nam odpusti pregreho težko,
ako brez zavlačanja meniha
in tovariša mu izpustimo.

LJUDSTVO: Kaj smo blazni? Ali se mu meša?

ŽIVORT: Vladika je jezen, ljubi bratje!
Nad menihom nimamo pravice;
pravi, da le on lahko mu sodi —

ARGOST: To bi bila zanesljiva sodba!

ŽIVORT: Mi pa, da smo slepi, ker ne vemo,
da so nam dobrotniki duhovni,
ki jih sam pošilja v naše kraje.
Skratka: Blagi mož zahteva strogo,
da takoj skesani izpustimo
po krivici vjeta misjonarja
ter ju spremimo do Solnograda.
Dalje naj izvolimo poslanstvo,
ki se vladiki pokloni vdano,
odpuščanja prosi, pa obljubi,
da poslej sprejema Korotan
radostno duhovnike krščanske
in povesod pomaga jim in streže.

LJUDSTVO: Ne! Nikoli! Nismo sužnji tujcev!
Prosti smo. Gospodov ne poznamo.

BISTROMIR: Drugega pa prav nič ni zahteval?

ŽIVORT: Res, ničesar več. Izprva vsaj.
Mimogred samo je vpletal v govor,
kakšna vojvode je Otilona
vse premagujoča moč in sila,
Tudi je govoril nekaj o cesarju
in o slavni zmagah nad brezverci.
Jaz pa sem se mu lepo zahvalil,
obljubivši, da si vse zapomnim

in povem rojakom vse natančno.
Končno sem poslovil se prijazno . . .
Ali ko je Solnograd za manoj gledal,
si je dobri vladika domislil,
da sem menda vendar nekaj vreden
in skesal se je, da me je pustil.
Za manoj poslal ljudi je svoje,
naj me dohité, in v dvor ponosni
da se vrnem, naj povabijo me vljudno.

ARGOST: Kaj pa to? Čemu zvijača taka?

ŽIVORT: Lep je vladika, pa moder tudi.
Ali niti moja glava ni pustila
pameti doma in nos mi je zaduhal
nekaj, kar ni nič lepo dišalo.

BISTROMIR: Plemeniti so tam v Solnogradu!
Modri in pa tudi plemeniti!

ŽIVORT: Vladika je mislil: Če imajo
Korotanci moja ljuba talca,
bi pač dobro bilo, da bi tukaj
porok nam njihov ostal v pesteh,
Slišal sem, ko so se hrabri lovci,
ne videči me v skrovišču mojem,
pogovarjali vesele volje:
Niti kože jima, so dejali,
ne opraska divja vendska tolpa,
če imamo sami v rokah ptička,
ki lahko zadrgnemo mu vrat.
Bilo je prav smešno. Ali vendar

nisem se kar nič smejal, verujte.
Ljubša mi je le na vratu glava,
kakor v milih vladikovih rokah.

ARGOST: Haha! Res je smešno! Pretresljivo!
Kar človeka ščegeta po udih.

LUBIČAN: Vendar — čas ni, da bi se smejali.
Stroga resnost plava v težkem zraku.
Kažejo se znamenja nevarna.
Britka skrb mi pólje v bolnem srcu,
huda môra lega mi na prsa,
bližajo se slutnje moji duši,
slutnje žalosti in črne tuge,
slutnje smrti in krvi prelite,
slutnje ran skelečih in pobojev,
vročih bitek in sovražne zlobe;
od nikoder pa se ne približa
nada močna, da svoboda zmaga.

BUTIGOJ: Kaj? Junak naš stari — malodušnost
gloda v tvojem nekdam hrabrem srcu?

ARGOST (polglasno):
Žalostna je duša Lubičana,
ker od snoči že ni videl hčerke,
ki mu je tolažba v starih dnevih.
Kje deklè je, znano ni nikomur.
Kadar pa zadene bolno srce
ena nam nesreča, smo preslabi,
da bi slutenj druge se branili.

LUBIČAN: Moja hčerka! — Sreča je krivična
in kdor joka, njemu se ne smejte,
ker lahko privró solze iz kamna.
Ni slabotnež, kogar grom pobije.

MILORAD (tiho):
Bol njegove duše je velika,
toži se ji po samoti tihi;
glasni šum je strup odprtim ranam.

ARGOST: Spoštovanja tihega so vredne
bolečine srca pregloboke.
Svoje misli vsak naj nosi v glavi,
tuja pa nesreča bodi sveta.
(Ljudstvo se razide. LUBIČAN, MILORAD ostaneta.)

LUBIČAN: Če so se bogovi razsrdili
nad plemenom, ki so ga ljubili,
ni ljudem vmrjočim več pomoči
in edina smrt je olajšava.

MILORAD: Če so nam bogovi naložili
nenavadno breme na slabotne rame,
je njih volja, da ga nosimo do cilja,
ker nesmrtnikov namena ne poznamo.
Vsekale v srcé so tvoje britko rano
sojenice; še bridkejšo v moje,
ki je izgubilo up življenja.
Ljubislave duša se mi je zaprla,
moja pesem ne razveseljuje
nje, ki hrepenela je po meni;
pogled njen upira se v daljave

kakor v sanje, ki jih prede želja,
mene pa neblagega ne vidi.
Kaj sem storil? Kaj se je zgodilo?

LUBIČAN: Vsa nesreča se je porodila
tisto noč, ko sodili smo tujca.
Kakor da je njena dobra duša
kdové kje med nebom in zemljó ostala,
v njene prsi pa se druga naselila.

MILORAD: Kadar se prikaže mlado solnce,
vem, da mora greti in sijati;
če posejem zrnje v Vesne času,
vem, da vzklije in da bo rodilo.
Ščinkovec žgoli vsak dan enako,
slavec poje vedno kakor slavec —
a od mladih nog poznam človeka,
pa ga vendar ne poznam resnično,
nikdar ne razumem ženske duše.
Kaj pa naj počnem brez Ljubislave?

LUBIČAN: Strah me je bodočnosti neznanee,
ker prihajajo pretemne slutnje,
ki v besede vendar se ne upa
vedno smeli jezik jih odeti.

LJUBISLAVA (pride neopažena):
Oče moj, ponižno te pozdravljam.

LUBIČAN: Ti si, Ljubislava? Kje si bila?
Prah na tvojem obutalu priča,
da si prehodila dolga pota,

v tem ko smo doma trpeli muke,
nevedoči, kaj te je odgnalo.

LJUBISLAVA: Mili oče, odpuščanja prosim,
da sem nehoté te razžalila,
slušajoča iz višav povelje.

LUBIČAN: Kje si bila? Kaj se je zgodilo,
da po noči, sama, brez slovesa
se napotiš za neznanim ciljem?

LJUBISLAVA: Cilj je vedno znan v višavah jasnih,
mi pa tajnih rok smo le orodje.

LUBIČAN: Vprašal sem, a ti se mi umikaš.
Kaj mi skrivaš v gubah svoje duše?

LJUBISLAVA: Ako strogi zakon ukazuje,
naj zadene kazen me pravična.
Za usmiljenje, ki mene vodi,
tujega usmiljenja ne tirjam.

LUBIČAN: Čuden tvoj je govor, zagoneten.
iz srca skrbi mi ne prežene.
Jasno hočem slišati besedo,
jasno hočem videti nevarnost.

MILORAD: Strog ne bodi, starešina modri,
ker beseda blaga prej doseže
vrata duše in razuma dvore,
kakor strogost, ki odbija voljo.

LJUBISLAVA: Božji strah prebiva v mojem srcu,
pred ljudmi pa ne poznam bojazni.

Vse kar sem storila, je pravično,
moje delo se ne skriva plašno,
ker se ne boji nebeške sodbe.
Naj povem še sama, kar že veste?

LUBIČAN: Vse nam je zastrto z gosto temo —
ti z oči nam slepih vzemi mreno.

LJUBISLAVA: Pravite, ničesar da ne veste?
Da sta tujca zapustila selo,
niso videle oči pazljive?

LUBIČAN: Kaj si rekla?!

MILORAD: To je nemogoče!

LJUBISLAVA: Čisto sem povedala resnico.
Sama pot sem jima pokazala,
celo noč sem varno ju vodila,
z rano zarjo pa sem se vrnila.

LUBIČAN: Kaj, nesrečna hčerka, si storila?!

MILORAD: Vse razumem. Mene več ne ljubiš;
mladi tujec zmagal je nad manoj,
njemu si ljubezen naklonila,
radi njega mene si zavrgla.

LJUBISLAVA: Slabo sodiš, krivo me obsojaš.
Brez ljubezni bilo je dejanje,
ki ga je usmiljenje splodilo,
zmagujoče nad sovraštvom slepim.
Prebogata je človeška duša,
da bi z eno mero vse premeril,
kar iz njenih virov se razlije.

LUBIČAN: Modrovanje potov sto odpira,
ali le po enem prideš k cilju;
kaj te je vodilo, se ne vpraša,
važno je samó, kaj si storila.
Moja hči si. Ali razžalila nisi
starega očeta sive glave;
prelomila občine si zakon,
narod svoj pahnila si v nevarnost.
Občini — ne meni, odgovarjaj.

LJUBISLAVA: Sama grem, da skličem zborovanje.
Brez odlašanja naj ljudstvo sodi.
Kar dosodi, sprejme Ljubislava
brez togote, brez prerekovanja. (Odide.)

LUBIČAN: To na staro glavo zadnji je udarec.
Jasno je, da so bogovi zapustili
narod. Mrak že pada, noč se približuje.
Brez svetlobe meseca in zvezd se bliža
in brez sladke slutnje jutranjega solnca.
Oj Morana! Pridi in ogrni s plaščem
večne smrti starca, da ne vidi dneva,
ko v togoti opravičeni pobije
narod mojega edinega otroka.

MILORAD: Kakšna groza se v srcé ti krade!
Kdo bi starešine kri tako pogrdil,
starešino kdo tako bi razžalostil,
ko pomote ni rodila hudobija?

LUBIČAN: Greh je greh in kdor greši, je grešnik.
Žalovati sme nad britkim koncem

svoje hčeri oče, ki jo ljubi;
vsem enako strog pa mora biti
starešina, vsem enako narod.
Kakor zrak, ki dihajo ga pluča,
je pravica — kakor tam v potoku voda.
Ako je različna le za tenko dlako,
je v krivico že izpremenjena.
Trideset pravic ne more biti.

(Ljudstvo se začne zbirati.)

VIDIMIRA: Bajka je, kar ljudstvo govoriči.
Milorad, ti veš, da je le bajka.
Ne veruj jim, saj je nemogoče.
Urni jezik nima umne glave,
a hitreje teče, kakor pamet.

BUTIGOJ: Kaj je res? Novice slišim čudne.
Praskam se, ker zdi se mi, da sanjam.

BOJATA: Konec bo sveta. Če jutri vidim,
da ima rogove moja mačka,
ali da na hruški raste buča,
pa se res ne bodem nič čudila.

BISTROMIR: Slab ste čas izbrali si za šale.
Vsaka blaznost je dopustna v svojem času,
ali resna stvar zahteva resne misli,
ker iz njih samo izvira resno delo.

BOJATA: Glej! Nedolžna šala — pa že godrnjanje ...

BISTROMIR: Kadar se z bogovi pogovarjaš,
kadar sodiš in pravico iščeš,
kadar se na boj težak pripravljaš,

misli trezno, gledaj bistro in govori malo. —
Starešina, dosti nas je zbranih.

LUBIČAN: Besi me drže za vrat in me dušijo.
Mrzle kače lezejo po mojem hrbtu,
ude mi slabost obhaja silna ...
strašno me kaznujejo bogovi;
govorim naj, lastno kri naj tožim —

LJUBISLAVA: Le pustite, oče. Sama se obtožim.
Moj pogum stoji ko hrast tam v gozdu;
čista mi je vest in če je treba,
pojdem mirno v smrt za svoje delo,
ki so mi ga naložile tajne sile,
nedosežne, ravnajoče nam usodo,
vladajoče nad življenjem in nad smrtjo.
Kar se je zgodilo, moralo je biti;
kar se bode še zgodilo, mora priti.

BISTROMIR: To je dober nauk za lenuhe.
Lezi v travo, v solnce glej do mraka,
pa si trebuh grej, dokler je leto ...
Če je volja tajnih sil usode,
bode žito samo urodilo,
vse se bode prav tako zgodilo,
kakor da se mučiš v potu lica. —
Ali tukaj nismo radi modrovanja.
Slišati je treba, kaj se je zgodilo,
ne ker radovednost vpraša, kaj je krivo,
da se je tako zgodilo, ne drugače,
temveč ker je nosen vsak dogodek,

ker dejanje vsako spet splodi dejanja,
včasih dobra in koristna, včasih slaba.
A nevarnosti se gleda ravno v lice
in če dvigne meč, se odgovarja z mečem.

LUBIČAN: Sodite pravično, brezobzirno.

Tukaj ni očeta in ne hčeri,
temveč naroda korist vsesplošna
odločuje in enaki zakon.

Kdor je kriv, naj kazen ga zadene,
ki ne zmeni za ime in rod se krivca.

LJUBISLAVA: Milosti ne prosim in ne maram.

Nepotrebno je, rotiti ljudstvo,
ki izvé od mene vso krivico.
Čujte me! Jetnika vaša sem rešila,
pokazala pot sem jima k domu
in spremila sem ju v varne kraje.
To je vse. Le sodite zdaj strogo.

BUTIGOJ: Dete zapeljano! Kje je tvoja pamet?

ŽIVORT: Vladika! Sedaj se smej prešerno!
Smejte v Solnogradu se in v Rimu!
Naša hči vam daje, kar želite,
naša kri prodaja vam svobodo našo!

LJUBISLAVA: To je laž! Predrzna laž in grda.

Prosto ti je, soditi dejanje
in obsoditi osebo mojo;
a surov klevetnik je, kdor pravi,
da me je zavedla kakšna cena.

ARGOST: Ali neumevno je, kar si storila.
Zagovarjaj se! Povej, pojasni.
Kaj ne vidiš, da smo vsi v zadregi,
da nas muči ta uganka strašna?

BISTROMIR: Brezpomembna, smešna radovednost!

Hudournik dere z divjo silo,
po pečinah bobnajoč, grmeč, tuleč,
v pesek zmelje skalo, drevje lomi,
kar zadene, pokonča, uniči —
in že prve kapljice škrope v dolino,
že dosega votli grom domovje vaše,
še en hip in besno morje se zapeni
po dolini tihi in pogoltni vse . . .
Klepetava radovednost pa vprašuje:
Kje izvira nenavadna reka?
Pa zakaj pač teče ravno tukaj? —
Za vprašanjem se vrsti vprašanje . . .
Hudournik prihrumi v dolino,
pa pogoltni vas in radovednost.

ARGOST: Sodbi prvi je pogoj pravičnost,
a nevednost duri vse odpre krivici . . .
Rodnega umoril si mi brata,
v krvi mrtvo truplo tam se valja,
vidim ga in vem, kdo je morilec.
Naj li dvignem pest, da te ubijem,
ne vedoč, da te je sam napadel,
ti pa lastno branil si življenje?

BISTROMIR: Sodite! Obsodite krvavo!
Tujca se ne vrnete v jetništvo.

Čas je drag in Solnograd bo uren;
nujno je, nevarnost zaježiti,
sodba je igrača v takem času.

LUBIČAN: Poslušajte prošnjo starca, bratje!
S snegom so posuli glavo mi bogovi,
nepoštenja niso naložili na njo.
Že objemajo roke Morane
trudno mi telo, počitka željno.
Naj sramota mi ne spremi duše
tja čez mavrice čarovni most.¹

ARGOST: Dušo stresa nam usoda tvoja.
Kdo bi trd ostal ob taki boli?

LUBIČAN: Trdi, trdi! Ostanite trdi,
ako je pravičnost sama trda.
Človek se nesreče ne ubrani,
nosi jo, če hočejo bogovi;
le ponižanje ubije dušo.
Stroga bodi sodba; ali sodba bodi,
da ne reče narod v poznih letih:
Prizanesli so očetje naši
hudi grešnici na ljubo starcu,
druge pa so trdo kaznovali.

BISTROMIR: Daleč so rodov bodočih dnevi
In njih mnenje ne pomaga jutri
rešiti svobodo ogroženo.

ŽIVORT: Vendar slušajmo najprvo starca,
ki zasluži naše spoštovanje.

Red sveta je zakon najsvetejši,
izvršimo torej vse po vrsti.

ARGOST: Slišali smo tožbo neprikrito.
Naj zdaj Ljubislava razodene
tajni povod svojemu ravnanju.

BUTIGOJ: Razodene! To pogoj je prvi.
Kajti brezprimeren bil bi zločin,
ako ne bi mogla razložiti,
da ga je storila v zmoti, v temi
zapeljana, brez krivice lastne.
Izdajalcu prizanesti ni mogoče,
smrt samo je zanj pravična kazen.

ŽIVORT: Čula si. Govori, Ljubislava!

LJUBISLAVA: Ne da rešim smrti svojo mladost,
neoskrunjeno in neužito,
a da pot odprem resnici svetli,
dražji od užitkov in življenja,
naj povem, kako je seme padlo
v mojo dušo in kako je vzknilo . . .
Spomin pošljite v čas, ko vaša tujca
nevabljena prišla sta v sveti log.
Prešnil mi je strah telo slabotno,
čutila dih skrivnosti sem prečudnih,
zavalovalo v duši je mogočno,
da počiti hotelo je srcé,
sluteče veličanstvo neizmerno,
trepetajoče vendar v silnem strahu,
da izgubi, kar sveto mu je bilo.
In nezavest sprejela mi je blaga

v naročje mojo trudno, medlo dušo.
Ko danes ste se zbrali tisto noč
razburjeni in maščevanja željni.
A moja duša je odplavala
v daljavo, kjer blišče skrivnosti svete;
razlila se je luč stoterih solne
v stoterih krasnih barvah vseokrog;
na harfah zlate so donele strune,
iz grl nevidnih peli so glasovi
ubrano, da se je topila duša:
Ljubite se! Usmiljeni bodite!

BISTROMIR: Sanje so bogovi ti poslali,
da v bolesti našla bi tolažbe.

LJUBISLAVA: Ko sapica večerna sanje pridejo,
izginejo, ko duša se povrne
v začasni dom v človeka smrtnih prsih.
Skrivnostna pesem pa od tiste ure
me spremlja noč in dan po potih vseh.
Ljubite se! Ljubite vse ljudi!
Ljubezen moč je živa, vir življenja,
krepčilo duše in tolažba slabih.
Ljubite se! Ljubite vse ljudi!

ŽIVORT: Srcu laskajo besede sladke;
zapeljive so, a vendar prazne.
Ljubi vse ljudi! — Kdo ljubi tebe?
Kdor sovražno se mi približuje,
naj ljubezni moje ne izkuša!
Dragoceno čustvo je ljubezen,
malo tega jih blaga je vrednih.

BISTROMIR: Nauk je izmislila lisica,
slabo pa prikrila je zvijačnost.
Svojo glavo dam, če ne uganem,
kje je vir modrosti ljubeznive.
Reci: Ni li to kristjanov zakon?

LJUBISLAVA: Na križu božji sin je kri prelil,
da vrne ljudstvu dedščino ljubezni.

BISTROMIR: Kaj? — Tako sta te učila tujca?
Ali ta ljubezen nam je znana;
kri jo je naslikala po zemlji,
kamor križ so zasadili.

LJUBISLAVA: Ljubite se! dejal je božji sin
in s svojo smrtjo dal je svetu vzgled.
Njegov je nauk, a ljudje so slabi.
Učitelj, ne učenec naj nas vodi.

MILORAD: Ljubislava! Vero si izdala!
Jasno je: Bogove zatajuješ,
tuji veri si srce odprla,
Ljubislava, ti, bogov ljubimka!

LJUBISLAVA: Ko mine noč in solnce zablšči,
stemne se zvezde; ali ti je žal?
Resnice jutro se je porodilo —
naj plašna iščem temo starih zmot?

MILORAD: Zmoto imenuješ staro vero,
Ljubislava, ti, ki si boginji
sama gledala v obličje jasno?

LJUBISLAVA: Oj, gledala sem ji v obličje sveto,
poznala nisem vzvišene prikazni —
zdaj vem: Marija se mi je smehljala,
presveta mati me je obiskala.
Njen glas mi je neslišno šepetal:
Ljubite se! Usmiljeni bodite!
Sovražnikom vse grehe odpustite!
V nebesih milost vam poplača bog.

BOJATA: Čarovništvo tujcev se nam kaže,
njih uroki so jo zapeljali.

BISTROMIR: Čudno je. A marsikaj na svetu
čudno je in glavi neumevno.
Kar zeleno zdi očem se mojim,
drugi često imenuje modro.
Nihče vseh ugank nam ne razreši —
ali sodba tu je nemogoča.

VIDIMIRA (se je približala Ljubislavi; na pol tiho):
(Mesec Ljubezen rada vid spreminja.
vstaja.) Marijo gledaš z drugimi očmi,
ko nekdanj zrla si boginje lice.
Ljubezen druga v srcu ti gori,
kjer Milorad je bil, sedaj je tujec.

LJUBISLAVA (se zgane; nesigurno):
Ljubite vse ljudi! uči nas bog
in mati božja je tako dejala;
ponižna duša sluša sveti zakon.

MILORAD: Ljubislava! Kaj te je prevzelo?
Ali more vsak spomin umreti?

Glej, na nočnem nebu vzhaja mesec,
ki je slišal vzdihne in obljube
in v spomin se vračajo večeri,
ki spočeli najino so srečo.
Čuj — odmev besed prinaša veter
in ljubezen šelesti po zraku.
Ali slišiš? Ali se spominjaš?

LJUBISLAVA: Veter veje in glasove nosi
iz daljave, ljudstvu nedosežne,
moja duša pa razume jeko:
Vse ljudi ljubite na tem svetu
in boga častite na nebesih,
da vas sprejme v večni raj po smrti.

MILORAD: Izgubljeno! Poteptano! Mrtvo!
Kaj velja poslej mi še življenje?

BISTROMIR: Slišali smo dosti. Čas hiti.
Zmota je nesreča, ne zločinstvo,
sodba tu pristaja le bogovom.
Ali varnost naroda zahteva,
da pripravi vse takoj za boj.
Talca sta svobodna in na poti
v Solnograd, kjer škripa škof z zobmi.
Vriskal bode, kadar ju ugleda,
maščevanja opojene trume
pridrvé v deželo ko nevihta —
Mar naj čakamo doma pohlevno,
da nas pokončajo kakor zajce?

ŽIVORT: Vojska je sedaj neizogibna.
Bistromir, ti bodi glavni vodja.

ARGOST: Bodi vodja v boju za svobodo.

BISTROMIR: Ako narod složno me izvoli,
sprejem vodstvo, kajti čas je resen.
Milorad pa bodi mi namestnik.

MILORAD: Ne, prijatelj! S tako rano v srcu
človek slabo misli, slabo vodi,
na bojišču išče smrt, ne zmago.
Z vami grem, saj treba je vojščakov,
drugi vodja pa vam bodi Živort.

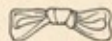
BISTROMIR: Torej Živort! Še nocoj razpošlji
zanesljive posle na vse kraje,
da zbero nemudoma se čete;
združijo naj vse se v Zaprohodu,
v Dolnici, v Pregradu in na Krki.
Preden nas sovražnik preseneti,
pohitiš tja v bistriško dolino²
s Korotanci in pograbiš urno
kristijane tam, kjer jih zasačiš.
Jaz pa proti severu udarim.
Dažbog silni naj nas vodi k zmagi!

LJUBISLAVA: Sveti bog, usmili se nad njimi!

BISTROMIR: V boj za staro vero in svobodo!

¹ Mavrica in rimska cesta (Milchstrasse) = poti, po katerih
gredo duše v prebivališče mrtvih.

² Bistriška dolina = Pustertal.

ČETRTO DEJANJE

Ravnina. Na desni strani nepravilno skalovje. Levo v ospredju ne-
koliko dreves. V ozadju Maksimilianov grad (Maximilian-Zelle) —
cerkvena in samostanski grad — na skalnatem griču, obdan z močnim
zidom. Pod gričem nekaj grmovja.

BISTROMIR, MILORAD, ARGOST.

BISTROMIR: Že osem dni napadamo ta grad,
sovražnik pa norčuje se iz nas.

ARGOST: Ne boj se! Pasti mora končno vendar
to zavetišče dušmanov ošabnih.
Kjer ti si, tam je zmaga nam gotova.

BISTROMIR: Da, pasti mora grad. Dokler stoji,
zaprta nam je pot, ker vsak korak
bi vodil nas v nevarnost in v pogin,
dokler za našim hrbtom ni vse čisto.

ARGOST: Vsa naša vojska misli kakor ti.
Ko smo pognali pred seboj kristjane,
pa se je tu ubežna četa skrila,
a vojska je uzrla trdni grad,
je ena misel v dušah vseh vzkipele:
Zatreti leglo dušmanov svobode!

BISTROMIR: In osem dni sledi naskok naskoku;
po dnevu in po noči boj divja
in osem dni kljubuje to zidovje

kamenju in požaru in vsej sili!
A pasti mora! Kajti to je gnezdo
ujed, ki letajo po Korotanu.
Odtod zahajajo menihi mračni
v slovenske mirne kraje s svojim križem;
odtod raznašajo svoj novi nauk,
da omehkuži narod naš junaški,
da razdvoji nas in pa oslabi
in pot tako utre pohlepnim tujcem.
Da, pasti mora grad! Peruna mi!
Nocoj naskočimo ga zopet z juga
in pa točasno z vzhoda — z vso močjo.
Previdno tukaj pa pustimo stražo,
da nas ne iznenadi kakšna varka.
Izberi dobro četo, Milorad,
ne preveliko, pa jo tukaj skrij
v skalovje. Naj ne gane nihče se,
dokler ni treba. Če se kaj zgodi,
ravnaj le, kakor pamet ti veleva.

MILORAD: Le bodi brez skrbi. Dolžnost izpolnim.

BISTROMIR: Pričakovati nam je temno noč.

ARGOST: Tema prijateljica nam je dobra.
V črnino gosto naj se vsa zavije,
da skrije delo, ki ne mara luči.
A v temni noči rad uzrl bi bakljo,
ki dvignila bi plamen do neba
in žar krvav razlila bi čez plan,
naznanjevaje grozen konec grada.

MILORAD: Postoj! Glej, Bajuvarka tam prihaja.

BISTROMIR: Haha! Razširjen glas je vseokrog,
da smo divjaki in zverinje gozdne
in včasi res smo malce divji.
A žena tu sprehaja se brez spremstva,
ko da je strah ji tuj in nepotreben.

ARGOST: Haha! Seveda! Kaj bi ta se bala?
Poglejte bolje! To je Vidimira.

BISTROMIR: Resnično, Vidimira! Kdo bi mislil?

VIDIMIRA (nastopi v nemški obleki, veselo):
Presrčen tvoj pozdrav je, Bistromir!
Povratek moj je nepričakovan
in ti si mislil, da me že imajo
v pesteh železnih bratci kristijanski?
Ej, ženska lokavost je iznajdljiva.

BISTROMIR: Verjamem ti, videč te zopet živo.
A manjša nego tvoja lokavost
ni moja radovednost. Ako nisi
preveč utrujena vsled dolge hoje,
povej nam, ali si dosegla kaj?

VIDIMIRA: Obleka tuja mi je pomagala
pa nemški jezik in pa ženska spretnost.
Slovenke nihče ni naslutil v meni.
Tako sem prehodila celi kraj
in zadovoljen si lahko z menoj.
Novic prinašam polno ti košaro.

ARGOST: Zares, vsak dan se človek še uči.
Od mladih nog sem ženam se smejal,
sedaj pa vidim, da so res kaj vredne.

BISTROMIR: Ne moti je, poredni nagajivec!
A ti novic košaro kar izprazni.

VIDIMIRA: Kako in kje izvedela sem vse,
povem ti jutri. Danes sporočim
na kratko le, kar jedra je v lupini.
Maksimiljanov grad se zdi kristjanom
dovolj utrjen, pa jih ne skrbi,
da bi Slovenci močni zid podrli,
Pa tudi menijo, da nas je malo.
A čuli so, da v bistriški dolini
stoji Slovencev najmočnejša četa.
Zato so zbrali glavno svojo vojsko,
ki odkaraka tja že jutri morda.

BISTROMIR: Ej, zlata usta! Veš li še kaj več?

VIDIMIRA: Da. V dve krdeli razdele vse trume.
Tam čez Slovensko Matro pohiti
čoporov prvi in močnejši del,
a drugi po ovinkih se spusti
v dolino, da čez Indijo ob Dravi
udari od strani na našo vojsko.

BISTROMIR: Dovolj! Trenotek vsak je dragocen.
Načrt je moder! To bi bila radost,
prijeti nas tako od dveh strani,
pa nepripravljene pobiti nas!
Aj, menda misli modri Otilon,

da nam je vojska nepoznana stvar?

(Miloradu): Nocoj opraviš tukaj še svoj posel,
a jutri, Milorad, zajahaš konja,
poiščeš Živorta, pa mu poveš,
kaj bistrourni dušman je naumil.
V bližini Trezne najdeš ga gotovo.
Ko tu končamo, pridem za teboj.
Dotlej naj se drži za vsako ceno.

MILORAD: Ko zarja se razlije, sem na poti.

BISTROMIR: Še eno. Argost tudi ti pojahaj.
Pa pošlji urne posle še k Posavcem.
Naj združijo se z Živortovo vojsko.

MILORAD: Kar hotel si, naročil si mi vse?
Sedaj grem v tabor, da še za nocoj
ljudi izberem, ki jih potrebujem.

VIDIMIRA: Bogovi dobri s taboj, Milorad!

MILORAD: In s taboj, Vidimira. Bodi zdrava. (Odide.)

BISTROMIR: Na važni nalog ne pozabi, Argost.
A tebi, Vidimira, srčna hvala!
Storila si, kar toliko je vredno,
ko mala zmaga — morda še kaj več.
Pripravit grem, kar treba je za boj. (Odide.)

ARGOST: A midva, Vidimira? Kaj počneva?
Ko pade noč na plan, napoči delo;
a še je dan. Kako pregnati čas?

VIDIMIRA: Utrujena sem. Pot je bila dolga.
(leže) Na travo ležem, da telo spočije.

ARGOST: A kaj v tem času duša naj stori?

Vesel sem, da si tukaj, Vidimira.

Uljuden nisem, to ves svet potrди,
nagajam ženam, a imam jih rad.

VIDIMIRA: Čemu pripoveduješ meni to?

ARGOST: Če ne povem, ostane ti neznano.

VIDIMIRA: Ej, pač velika bila bi nesreča!

ARGOST: Vesele volje si. In to je dobro.

V tem resnem času, ko žvenkeče meč,
ko misli človek le na smrt in klanje
in k večjemu na zmago, pa na plen,
je slajša res ljubezen nego v miru,
ko vsaki dan lahko se je nasitiš.

VIDIMIRA (se hitro na pol vzdigne):

Kaj meni mar? Čemu te puste šale?

ARGOST: Ej, ljuba moja, šala je koristna!

Ljubezen, šala, vino in pa spanje
poplača nam skrbi in boj in delo.
Ljubezen, oh! Ljubezen ti je med;
od samega medu se ne živi,
a če ga malo semtertja okusiš,
oblizneš usta, pa bi kar zaspala.

VIDIMIRA (vstane; razburjena):

Zaspi, pa sanjaj! Ali ne govori,
ko da si se preveč nasrkal vina.

ARGOST: Ne, trezen sem. Popolnoma sem trezen.

Zakaj si huda? Kaj te je prijelo?

VIDIMIRA: Prav nič mi ni. Kdo pravi, da sem huda?

ARGOST: Mar naj ti rečem, da si ljubeznjiva?
Saj šviga iz oči ti jeze plamen.

VIDIMIRA: Ne, ne. Ti vidiš slabo. Jezna nisem.
Le zbegana sem, ker je boj začel.

ARGOST: Da, da. A boj te vendar ne vznemirja.
V nevarnih krajih tujcev ni te strah,
beseda o ljubezni pa te plaši.

VIDIMIRA: Ne izprašuj me. Kaj je treba tega?
Na svetu drugih je dovolj deklet.
Oglej se. Saj lahko mladenko najdeš.

ARGOST: Doma smo že! Haha! Čemu pa jeza?
Glej, dobra duša sem in smejem se.
V lepoto lastno nisem se zagledal.
Če nisem jaz, je drugi. Kaj zato?

(Temni se polagoma.) Lahko pa mi poveš vsaj, koga ljubiš.
Ne boj se zanj. Jaz ti ga ne pohrustam.

VIDIMIRA: Ne muči me! — Bogovi, trdi ste! —
Ostani zdrav. Temni se že in kmalu
pokrije zemlja blagodejna noč.

BISTROMIR (se vrne):
Odhajaš, Vidimira?

VIDIMIRA: V tabor grem.

ARGOST: Zaljubljena je, pa mi ne pove,
komu užgala plamen je srca.

BISTROMIR: Boli te najbrž, da medvedji vrat
ti njenih rok objema ne očuti,
kajneda, stari grešnik? Pamet, pamet! — —
Za boj pripravljeno je vse. — Nocoj! —

Bogovi, pasti mora gadje gnjezdo!
Ošabni grad! Kako bahato gledaš
v dolino kakor znamenje gospostva!
Da, da, ko te je modri mojster zgradil,
ni menda mislil, da slovenska sila
poruši in razdene umno delo.

ARGOST: Res, lep je grad. A kaj velja to v boju?

BISTROMIR: Postoj! — Nekdo prihaja . . .
Glej — sovražnik!
(Oba pograbita meče.)

GOTTWALDE (iz daljave):
Vtaknite meče. Mirno me sprejmite,
zaupno se vam bližam in prijazno.
Poglejte, sam sem. Nihče me ne spremlja.

BISTROMIR (vtakne meč in za njim Argost):
Pristopi in sporoči svojo željo.
A če te vodijo zvijače k nam,
izbij si jih iz glave, ker drugače
razbijemo zvijače ti in glavo.

GOTTWALDE (se približa):
Oh! V srcu nosim težke bolečine.
Prostora nič ni v meni za zvijače.

BISTROMIR (ga izpozna):
Glej, znanec! Tvoja smelost je velika.

ARGOST: Menihov spremljevalec. Naš begun!

GOTTWALDE: Maščujte se. Vzemite mi življenje.
Storite, kar ukaže vam sovraštvo.

Prignala me je moč nepremagljiva,
pretresa mrzlica telo mi celo
in vroče mi je v žilah ko od ognja.

ARGOST: Preveč si morda pil in to te greje.

GOTTWALDE: Le zasmehuj me. Vse lahko prenesem,
ker priti moral sem po sili sem.
A čujte me. Ponujam vam kupčijo;
odprem vam pot, pomagam vam do zmage.

BISTROMIR: V možganih se ti meša. Zdaj verujem,
da čutiš ogenj, ki ti kri suši.

GOTTWALDE: Neumno moje se vam zdi početje.
Saj moja lastna pamet me obsoja.
Beseda izdajalec mi zveni
v ušesih kakor zadnje sodbe tromba,
še nerojeni greh mi vest očita;
močnejša kakor pamet, vest in čast
pa strast srca je in ljubezni bič.

ARGOST: Govori z nami, da se te razume;
besede tvoje so podobne vetru,
ki jasne misli v glavi vse pomeša.

GOTTWALDE: Tu v samostanu so krščanske čete
in trden zid je, ki ga opasuje.
Prepričali ste se, da je močan.
Ob njem si pač razbijete lobanje,
zavzeli pa ne bodete gradu.
A jaz vam sam pokažem varno pot,
ki vas povede k izpolnitvi želje.

BISTROMIR: To pač razumem. Hitro sem uganil,
da z mislijo prihajaš nepošteno
A glava mene ne boli za to.
Do cilja hoče vsakdo priti v boju
in kdor pomaga, nam je dobro došel,
njegov nagib nas prav nič ne skrbi.
Le vedel rad bi, koliko zahtevaš.

GOTTWALDE: Če vas povedem v samostan, ne morem
povrniti se nikdar več med svojece.
Pri vas bi rad ostal, dokler živim —
za ženo pa mi dajte Ljubislavo.

BISTROMIR: Za ženo tebi dati Ljubislavo?

ARGOST: Pa še resnično trdiš, da si trezen?

VIDIMIRA (potihem):
Bogovi, kakšna mična izkušnja!

GOTTWALDE: Pijan sem, da! Ljubezni sem pijan.
Raztrgati srce mi hoče v prsih.
Razum in vest pogrezata se v morju
razdražene, razpenjene strasti.
Oj, dajte Ljubislavo mi za ženo!

BISTROMIR: Prečudni zakoni pri vas veljajo,
če splošne take vaše so navade.
Kako naj mi ti damo Ljubislavo?
Jaz nisem oče njen in nje ni tukaj.
Brezumna se mi vidi tvoja želja,
a če bi bila modra, kaj pomaga?
Veljaven bil samo bi njen odgovor.

GOTTWALDE: Le pritrdite vi in vse je dobro;
tedaj za Ljubislavo ne trepečem.

ARGOST: Haha! Mar se ti sanja, da te ljubi?

GOTTWALDE: Ne sanja se mi nič. Prav dobro vem,
da ni sovraštva za me v njenem srcu.
Ko svete vere čudežne skrivnosti
razkladal je devici Winimund
in o ljubezni cvetni ji je pravil,
ki nad ljudmi razliva jo krščanstvo,
sem vprašal jo, kaj ona v srcu skriva.

VIDIMIRA (naglo): In kaj ti je tedaj odgovorila?

GOTTWALDE: Nikogar ne sovražim. V mojih prsih
gori ljubezen kakor plamen živ.

VIDIMIRA: A ti?! Iz teh besed zajemaš nado! . . .
Ljubezen je cvetela v njeni duši,
ljubezen srečna in osrečevalna
in iz oči je ogenj ji odseval.
A vi ste pogasili živi plamen
z ljubeznijo vodeno, ki ne greje;
v očeh ji plavajo zdaj blede sanje,
domišlja si, da ljubi vse ljudi,
v resnici pa ne ljubi več človeka.

GOTTWALDE: Ne poteptaj mi upov in tolažbe.

ARGOST: Ne išči, česar nikdar več ne najdeš.

BISTROMIR: Kupčija tvoja jalova je. Pojdi.
Lahko bi kot vohuna te prijel.

A ker si zaupljivo se približal,
razgret, razvnet in ne vedoč, kaj delaš,
ti prizanesem. Pojdi svojo pot.

GOTTWALDE: Ne goni me! Nesreča me razjeda.
Povej mi, kje naj iščem Ljubislavo.
Napotim se čez hribe in doline —

BISTROMIR: Kdor hoče v tiste kraje najti pot,
odpreti si jo mora z ostrim mečem.

VIDIMIRA: Ne obotavljaj se. Nevarno je.
V tem taboru je človek urnih rok
in v srcu mu tiči skeleča rana.
Mehak ne bode, ako te zasači.

GOTTWALDE: Kje beden naj poiščem Ljubislavo?!

ARGOST: Veš kaj? Počakaj kratek čas do smrti;
po tvoji veri najdeš jo v nebesih.

BISTROMIR: Zdaj hiti! Moja dobra volja hira.

GOTTWALDE: Odhajam neozdravljen, nevtolažen.
Na bojnem polju srečamo se zopet.
A Ljubislave se ne vzdam nikoli. (Odide.)

VIDIMIRA: Prečudno res. Kjer je in kjer je ni,
je prva in edina Ljubislava.

BISTROMIR: Že dosti ženskih je sedaj reči.
Za tujcem pojdi, Argost, a potajno;
če v grad se vrača, zasleduj mu pot
in pazi, kje izgine za obzidje. (Argost odide.)

VIDIMIRA: Nikomur ne povej te čudne zgodbe.
Neznana naj ostane Miloradu.
(Mrak se zgošča.)

BISTROMIR: Močno skrbiš za Miloradov mir!
A mojo glavo tare druga briga.
Strahote zarod v temi se poraja.
Krvavo delo nočni plašč pokriva.
Prihaja čas. Na svoje mesto grem.
A ti si trudna; v boju ni te treba;
počitka si privošči, pojdi spat.

VIDIMIRA: Oko in misel spanju se upira;
telo je trudno, buden mi je duh,
a ko metulj mi misel poletava,
povedati ne ve mi, kaj početi. (Odideta.)

MILORAD (med skalovjem):

Ko nemi ostanite tu v skrovišču;
odvadite se govora in diha,
ko da ste med pečinami pečine.
Ti, Butigoj, upri oči v zidovje;
na vse pozabi, bodi le oko
in kakor pes na jazbeca mi pazi.
(Skoči s skale in gre pazno na levo pa gleda izza
drevja na grad.)

ARGOST (pride z leve; — na pol glasno):
Kdo živ? Sovražnik ali človek naš? (Noč.)

MILORAD (se obrne):
Čegav je glas? — Ej — Argost — ti si pač?
Odkod prihajaš? Kam si se namenil?

ARGOST: Jaz? Iščem Bistromira. Ni ga tukaj?

MILORAD: Zakaj vprašuješ? Vidiš, da ga ni.

ARGOST: Če ti kaj vidiš, sem jaz menda slep.
Tema je vendar črna kakor v rogu.

BUTIGOJ (se približa): Ničesar več oko mi ne razloči.

MILORAD: Pa pošlji koga, naj gre bližje k zidu.
(Butigoj odide in ukaže natihem nekaj vojščaku, ki se odplazi do grmovja pod gričem, kjer se skrije.)

ARGOST: Zdrav bodi. Grem, da najdem Bistromira.

MILORAD: Mudi se ti? Mar se je kaj zgodilo?

ARGOST: Naznaniti mu moram, kar sem videl.
Da — ti ne veš —. Zasedoval sem tujca,
ki nam je hotel izročiti grad —

MILORAD (malomarno):
Prodati ga? Izdati svojo vojsko?

ARGOST: Da, da. Ugani pa, za kakšno ceno.

MILORAD: Za kup zlata gotovo. Saj odpira
zlato na svetu vsake sreče vrata.

ARGOST: Uganil nisi. Drug je kup zahteval.

MILORAD: Ne briga me. Zlato — srebro — vseeno.

ARGOST: Ej, briga bi se bila ti zbudila,
da tu si bil, ko ceno je povedal.
Prijatelj — Ljubislavo je zahteval.

(Iz daljave se sliši glasove, kakor da pada težko kamenje in da butajo „kozli“ ob zidovje).

MILORAD (plane): Varuj se, bratec, in ne draži me!
Za šalo je presveto to ime.

ARGOST: Ne šalim se. Če moraš biti hud,
razjezi se nad njim, ne nad menoj.

MILORAD: Kar praviš, ni mogoče. Blazno je.

ARGOST: Ej, blazen je bil tujec menda res.
Poznaš ga sam. Pri nas je bil z menihom.

MILORAD: Tedaj ne lažeš! — A resnica ta
je strup, ki kakor ogenj kri razganja,
da sili gor v oči vročina divja.

ARGOST: Umiri se! Glej, saj smo ga pognali.

MILORAD: Ta noč ni črna. Rdeča je tema;
krvava je in plamen šviga v njej,
a v duši mi razsaja maščevanje —
(Iz grada švigne plamen.)

ARGOST: Resnično — grad gori — poglej — poglej —

MILORAD (se obrne; plamen narašča in pada; iz grada se sliši zamolkel krik in žvenket orožja):
Oj, grad gori! Daj dela meni, Dažbog!
Oj maščevanje! Britko si in sladko!

ARGOST: Ostani zdrav. Hitim do Bistromira. (Odide.)

VOJAK, (ki je bil na straži za grmovjem, prihiti nazaj; Butigoju):
Glasove slišati je za obzidjem,
ko da na to stran pleza kdo na zid.

BUTIGOJ: Pripravljeni bodite. Ali tiho!

Na moje nemo znamenje pazite!

(Oba se skrivajeta.)

KRŠČANSKI VOJAK (na zidu):

Nikogar ne opazim. Tu je varno.

Le urno. Tukaj se nam beg posreči.

(Nekoliko krščanskih vojakov se spusti čez zid, pa hočejo zbežati proti skalam, kjer so skriti slovenski vojščaki. Butigoj skoči s skale, dajoč z roko znamenje; njegovi vojščaki pridero za njim; ko jih Nemci opazijo, se bežeč obrnejo na levo.)

SLOVENSKI VOJŠČAKI (hiteči za njimi):

Postojte, strahopetci! Glejte zajce!

Kako se jim mudi! Za njimi, dečki!

(Milorad je potegnil meč in pohiti za njimi. A ko se obrne proti gradu, opazi Gottwalda, ki se sam spušča čez zid. Milorad se skriva za drevo.)

GOTTWALDE: Druhal prokleta! Vse bo pokončala.

(Prišedši dol, se ogleda, potegne meč in hoče zbežati. Milorad mu zaskoči pot z mečem v roki.)

MILORAD: Počasi, bratec! Brani si življenje!

GOTTWALDE: Prokleta!

MILORAD (ga izpozna): Aj, prijatelj! To si ti!

Bogovi dobri, hvala vam za milost!

A ti zdaj vzemi od sveta slovo;

že v peklu čakajo na tvojo dušo.

(Borita se z meči in s ščiti.)

GOTTWALDE: Mogoče, da se motiš in hudič ima pripravljen za te kotel smole.

(Udari ga z mečem po glavi. Milorad se zgrudi. Gottwalde brne z nogo v njegov ščit in stopi korak nazaj. Potem dvigne meč, da bi ga zabodel.)

Glej, Lucifer mi bode res hvaležen.

(Plamen narašča.)

VIDIMIRA (prihiti, pograbi meč, ki je padel Miloradu iz rok in se zapodi besna proti Gottwaldu. Ta se postavi v bran, a ker prideta ta hip še dva slovenska vojščaka, zbeži. Vidimira odloži meč in poklekne poleg Milorada, da poišče rano. Prvi vojščak pohiti za Gottwaldom, drugi ostane.)

Trdo vam je srce, bogovi tajni!

(Vzame obvezo izza pasu.)

VOJŠČAK: Nesreča huda! Ali je ubit?

VIDIMIRA: Le malo rano vidim. Tudi diha.

Najbrže bil je le močan udarec.

(Poveže ga. Čez polje beže nemški vojaki, slovenski hite za njimi. Sliši se žvenket orožja.)

KRŠČANSKI VOJAKI: Divjaki! Vragi! Roparski divjaki!
To nima duše.

SLOVENSKI VOJAKI: Le za njimi, bratje!

MILORAD (se zbudi):

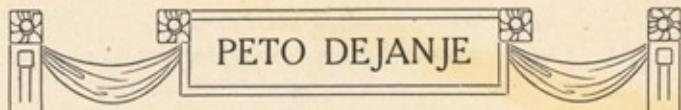
Oh, Ljubislava! — — Težka mi je glava.

(Malo se vzdigne.)

Ah — ti si — Vidimira — — dobra duša —

(Zid se zruši.)

PETO DEJANJE

Ravnina v bistriški dolini. V ozadju Drava. Pogled na planine. Na desni strani grič, ki se spredaj polagoma spušča v dolino. Na levi strani šotori. Iz tabora se sliši petje:

(Solo in zbor)

Moja mila ljubica,
kaj mi pravi grlica?

Grlica dejala je:
Ljubi, ne pozabi me!
Sladka je ljubezen tvoja.
trdna je zvestoba moja.
Pojdi v vojsko, pojdi v boj,
vrni se mi, ljubi moj!

Moja mila sestrica,
kaj dé golobičica?

Golobica rekla je:
Moja ljubav spremlja te.
Ona bode te čuvala,
kadar bode smrt zijala,
ko pa bode boj končan,
vrne se mi solnčni dan.

MILORAD (z obvezano glavo) in VIDIMIRA prideta
v razgovoru iz tabora.

MILORAD: Če kdaj slutila si ljubezen živo,
oj, Vidimira, vrni se domov!

VIDIMIRA: Če kdaj slutila sem ljubezen živo! . . .
Na svetu, Milorad, edini nisi,
ki upanje cvetoče je gojil
in želje blage v bolnih svojih prsih,
ki s srčno je krvjo svoj vrt škropil,
vedoč, da slana pomori vse cvetje.

MILORAD: Saj veš, da dolgo hodil sem po svetu.
Kaj bilo je doma takrat, ne vem.
Le zdi se mi, da ni ljubezni take
nikjer pod večnim nebom, kakor moja.
Otroška, bolna, blazna — kaj li vem —
Ljubezen je, ljubezen nevmrjoča.
A če srcé, ki ljubi z vso strastjo,
kar je tako ljubilo, izgubi,
kaj naj še išče družega, ko smrt?

VIDIMIRA: Razumem dobro tvoje bolečine.
A kdo ti pravi, da si vse izgubil?
Teme goščava skriva nam bodočnost;
kaj jutri pride, nihče ne ugane,
Lahko se vrne vse, kar ni sežgano,
lahko zaceli se najhujša rana,
lahko obišče sreča nas neznana.
Kar mi ne vemo, znano je bogovom;
dokler nam oni čuvajo življenje,
ni prav, iskati svojevoljno smrt.

MILORAD: Življenje moje bila je ljubezen;
ljubezni cilj je bila Ljubislava.
A Ljubislava me ne ljubi več,
nikoli me ne bode več ljubila,
zato življenje moje je končano.
Od mrtvih nihče več me ne vzbudi.

VIDIMIRA: Mar misliš, da do tvojega življenja
pravice nihče nima, kakor ona,
ki svojo je ljubezen pokopala
in — nehoté — ranila te v srce?

MILORAD: In kdo naj bi imel še kaj pravice?

VIDIMIRA: In kdo... Mogoče... Toda ne vprašujmo.
Gotovo pač ima jo narod tvoj.

MILORAD: Lahko zahteva narod mojo smrt.

VIDIMIRA: Ne, ne. Življenje tvoje je potrebno
bolj kakor tvoja smrt, dokler je boj.
Z junaki živimi se le zmaguje.
Premnogo rok je narodu zdaj treba
in mnogo glav, razsodnih in pogumnih.
Kdor hoče se življenja iznebiti,
samo da svojih bolečin se reši,
podoben je begunu in plašljivcu.

MILORAD: Dekle! Odkod prihaja ta pogrda
na jezik tvoj? Kdo daje ti pravico,
da sodiš mi namene in dejanja?...
Kdor gre na vojno, nosi glavo v torbi;
doma ostani, kdor boji se smrti

VIDIMIRA: Kdor zmago našemu želi orožju,
kdor za svobodo zlato trepeta,
kdor sam bi žrtvoval življenje mlado,
da s svojim mrtvim truplom pot prepreči
sovražniku, deročemu v deželo —

MILORAD: — naj vzame v roko oster meč in ščit
in hrabrost svojo naj pokaže v boju.

VIDIMIRA: Podaj mi meč! Glej, močna mi je roka!
S teboj grem v boj, s teboj, če treba, v smrt.
Umreti tudi meni ni težko.
Pa če nastopi smrt in sama
zahteva, da jo spremiš v tajni stan,
če bojna igra se tako obrne,
da s svojim padcem zmagi pot izgadiš,
in če mi pred očmi tako izdahneš,
obrišem solze, pa se potolažim.
Le brez potrebe ne izzivaj smrti!

MILORAD: Kaj dušo ti vznemirja, Vidimira?

VIDIMIRA: Nikar ne vprašaj. Meč mi daj in ščit.
S teboj, ob tvoji strani pojdem v boj;
ko zvest tovariš spremim te v nevarnost,
dve glavi boste tvoji, štiri roke,
dva meča bodeš sukal, a dva ščita
branila bodeta udarcev tebe.

MILORAD: Kako razumem naj razvnetost tvojo?
Tvoj glas drhti. Kaj skriva se ti v duši?

VIDIMIRA: Daj meč mi, Milorad, pa ne vprašuj.

MILORAD: Naj ne vprašujem? Slepec, ki z oči
se mrena mu odlupi, naj ne vpraša,
zakaj svetlo je, kjer je bila noč?

VIDIMIRA: Čemu ti skrb? Izpolni mojo željo?

MILORAD: Odkod ta želja? Kaj jo je rodilo?

VIDIMIRA: Prišla je — od nekod — in tukaj je.

MILORAD: Umikaš se vprašanju, Vidimira,
a nehoté tvoj molk mi odgovarja —

VIDIMIRA: Ne, ne ugibaj, duše si ne muči —

MILORAD: A tvoja duša naj mori se v boli?
Oj, jasno vidim, jasno, a prepozno.
Kar v srcu ti valuje, je ljubezen —
nesrečnež jaz raznašam le nesrečo.

VIDIMIRA: Oj molči, Milorad! Čemu te misli?
Ljubila sem te, da, in še te ljubim.
Ljubezen sojenice nam vsadé
v srcé, da vzklije, raste in cveté;
a barve vseh cvetic enake niso;
temná je bila moja od začetka.

MILORAD: Nikoli nisem slutil, Vidimira.

VIDIMIRA: Nikoli nisem upanja gojila.
Želela vedno sem le tvojo srečo,
skrbno skrivala sem ljubezen tiho —
Saj dobro vem, da ljubiš Ljubislavo —

MILORAD: Nikdar pozabiti ne morem nanjo.

VIDIMIRA: — in da jo bodeš ljubil v bolečinah
do konca dni, slutila sem na tihem.
In le na tihem sem te jaz ljubila.
Dokler živim, srca bi ne odprla.
Prisilil si me, da sem se izdala.
Sedaj razumeš moje duše strah.
Povračanja ljubezni ne zahtevam,
občutke svoje skrijem v kotu srca —
Le eno prosim: V smrti noč ne sili;
življenja brez potrebe ne žrtvuj.
Nemila mi je sreča kakor tebi,
a tiho sprejemem njeno trdo sodbo,
nikoli se bogovom ne pritožim;
samo najhujše rane me obvaruj!

MILORAD: Rešitve druge ni in to mi braniš!

VIDIMIRA: Na Ljubislavo misli! Živa je;
mar veš, kako te sprejme, ko se vrneš?

MILORAD: Čemu mi vzbujaš goljufive nade?

VIDIMIRA: Na svetu menjajo se vse reči
in v ženskem srcu čudežev je mnogo.
Orožja daj mi, Milorad —
(Sliši se korake.)

MILORAD: Obmolzni!

VIDIMIRA: Zabraniti ne moreš, da obesim
na rame ščit, da z mečem se opašem,
Železna mi je volja, kar živim.
Orožja daj mi, Milorad, in v boj
me vzemi saboj, kadar rog zatrobi.

MILORAD: Koraki bližajo se. Pojdi z mano.
(Izgineta v ozadju med šotori. Spredej prideta iz tabora
ARGOST in ŽIVORT.)

ARGOST: Junakov malo pač obseva solnce,
ki Bistromiru bili bi enaki.

ŽIVORT: Veseli se, da ni ga blizu, bratec;
saj veš, da hvale Bistromir ne mara.

ARGOST: Kar res, je res. Pomagal ne bi Dažbog,
če ne bi vodil Bistromir nam vojske.
Lepo se nam je sreča poklonila!
Imamo vojvodo, da vodi narod,
da ščiti svete šege in svobodo.
Ošabni Hotimir, mar ni Slovenec?
A glej! Izdal je narod in bogove
in križ časti, tujine plašni hlapec
in tujeverce kliče sam v deželo.

ŽIVORT: Sedaj iz svojega gradu je zbežal
na Otilonov dvor — junak ponosni!

VOLATO (pristopi):
Vsa sreča res za nas je Bistromir,
brez njega bi se slabo nam godilo.
Drugače v miru je, drugače v vojni.
Tu treba ene volje je mogočne,
sicer nam hrabrost vsa nič ne zaleže.

ŽIVORT: Sedaj smo vendar srečno boj začeli.

ARGOST: Da, obotavljanje je pol poraza;
če boj neizogiben je postal,

udari hitro kakor iz vedrine
in zmaga se ti rada nasmehlja.

VOLATO: Zdravstvujta mi! Pregledat zdaj grem straže.
(Odide.)

ARGOST: Na dom sem mislil davi in na znanec.
Gotovo čakajo doma težko,
kaj prineso jim poročila bojna.
A nas preganja misel na domovje.
Ni cene, ki je ne bi drage volje
s hvaležnostjo dal poslu za novico.

ŽIVORT: Iz Trebnje bil je danes znanec tukaj.
Pri starem vse je. Mladih mož jim manjka
za košnjo in za žetev, pa za lov.
Seveda. Kdo naj dela in lovi,
ko treba tukaj vseh je rok in glav?
Pripeljal pa je hrane vsakovrstne.
Nabrala Ljubislava je po dvorih
mesa in kruha, pa še sto reči,
usodo težko da olajša četam.

ARGOST: Da, Ljubislava! Kaj pa vendar dela?
In pa — kako godi se Lubičanu?

ŽIVORT: Ubogi starec trudil se je dolgo,
da k pameti privede svojo hčerko.
A bilo je zaman. Na vse besede
mu odgovarja z milim tožnim glasom:
„Ljubezen vir je sreče vse na svetu,
sovraštvo pa je smrt in pogubljenje.“

ARGOST: In nič ne misli več na Milorada?

ŽIVORT: Pogledaj v srce človeku, ako moreš!
Poklicali so žreca tam iz Krke,
da čare bi pregnal, da bi jo rešil.
A milo se mu je samo smehljala,
češ: Božja milost čar je najmočnejši.
(Sliši se rog.)

ARGOST: Odkod ta glas? Ko Bistromirov rog.

ŽIVORT: Njegovo znamenje je to. Poznam ga!
(pokaže na desno):
Pogledaj, pogledaj! Da, sam je, Bistromir!
(BISTROMIR nastopi s spremstvom.)

BISTROMIR (oproti):
Za konja skrbi. Dobra je žival.
Poginil drug bi konj na taki poti. —
(Oproda odide.)
Pozdrav vam, bratje! Skličite mi vodje.
(Argost odide.)
Kako je tukaj? Menda dosti dela?

ŽIVORT: Začetek je že dober in vesel.
Spopadli smo s sovragom se pri Frezni;
krvava bila bitka je, a kratka
in prve zmage veselé se čete.

ARGOST (se vrne z VOLATOM in z drugimi vodjami.)
Pozdravljamo te, Bistromir, med nami.

ŽIVORT: Povedala sta Milorad in Argost,
kako ste razdejali tuji grad
in že se je povsod raznesel glas,

da strah sovražnikom prešinja ude
ter da trepet med njimi je in groza,
če le ime se tvoje imenuje.

BISTROMIR: Lepo je v miru, ako vse te ljubi,
pa hvali dobri, blagi tvoj značaj;
na vojni pa kreposti tvoja mera
je črt sovražnikov. Čim več, tem bolje.
Ljubezni se ne išče na bojišču.
Zato smo pač storili, kar smo mogli,
da mine vsa naklonjenost sovragov.
Sedaj pa kličejo stvari nas resne.
Začel je boj; kdové kdaj bo končan?
Sovražnik je premagan, ne pobit
in maščevanja žeja ga mori.
Vsa slava, ki obliva naše čete,
ne vstvari treh iz enega vojščaka,
ne zajezi valov deroče reke,
če vsuje se čez naše tihe kraje
z močjo, nabrano iz pritokov mnogih
in iz deževja dolgotrajnega
povečano tako, da breg preskoči.
Premaganih do neba segajoča jeza
in Otilonovo povelje strogo
združilo že je vojsko nepregledno
in danes morda nam je zmaj že blizu
in kmalu nam zapihne ogenj v lice.

ŽIVORT: Strahu nam niso dali v dar bogovi;
s sovražnikom se kosamo radi.
Prišli smo sem za boj, pa ne za spanje,

in niti če Morana nam zažuga
ne vzame nam poguma iz srca.

BISTROMIR: Pogum je mnogo vreden, vsega ne;
v gorovje ne izpremeni krtine,
ne da nam osmih rok, ne štirih glav.
Število dela zakone železne,
ki mora volja jih vpoštevati,
ker hraber je lahko sovražnik tudi,
navihane ima lahko glavarje.
Junaštvo naše nas tedaj ne reši,
če vsak junak slovenski naleti
na pet, deset junakov kristijanskih
enake hrabrosti in pa poguma.
Gor od Slovenske Matre se vali
ko kača kristijanov prva četa,
navzdol ob Dravi drugi voj hiti.
Povejte, ali so prišli Posavci?

ARGOST: Še niso vsi; a nada je velika,
da prihité nam kmalu na pomoč.
Poslali glas o vojski so k Duljebom
in skupaj bodo se posvetovali,
kaj kaže jim storiti v naši stiski.

BISTROMIR: Da, stara pesem! Stara kakor narod!
Tu teče kri, doma se brusi jezik.
Da smo junaki, znano je po svetu;
izkusili so našo hrabrost Huni
in Vlahi, Obri, tudi Bajuvari;
a naša srčnost leze kakor polž.
Prevdarki nas ovirajo pri delu

in kadar zmagamo, je že prepozno.
Ne moč sovražna, ne slabotnost lastna:
Modrost nevčasna bode nam v pogin — —
Pošljite hitro jezdece najboljše,
naj grešno obotavljanje končajo;
če brez pomoči pade Korotan,
je z našo pokopana njih prostost.

ARGOST: Ko veter poneso nemudoma
oprode zanesljivi nalog tvoj,
da pride kmalu nam pomoč potrebna. (Odide.)

BISTROMIR: Ogledal rad natančneje bi kraj.
Planjava, hrib, soteska, klanec, reka,
v prirodi vsaka stvar, velika, mala,
lahko nam je zaveznik in sovražnik.
Če si lahko izberemo bojišče,
poiščimo si kraj, ki nas podpira. (Zatrobi.)
(Oproda pride.)
Pripelji konja mi spočitega. (Oproda odide.)
Volato, Živort, vidva me spremita.
(Bistromir z Živortom in Volatom na desno, drugi na
levo.)

LUBIČAN (pride z LJUBISLAVO čez grič):
Končana pot. Pred nama, glej, je tabor;
tu hrepenenja tvojega je cilj.

LJUBISLAVA: Da si me spremil, hvala ti, moj oče.

LUBIČAN: Kako starost človeka oslabi!
Zakaj te slušam? In čemu te slušam?
Čemu ta pot težavna in nevarna?

LJUBISLAVA: Poplačana ti bode žrtev, oče.

LUBIČAN: Pomagati ne more v boju starec,
ki bi na poti bil samo mladosti.

LJUBISLAVA: Pomagal meni si, da pot sem našla.

LUBIČAN: Prostora ni dekletu šibkemu
na bojnem polju, kjer žvenkeče meč.
Čemu zapuščati domovje v takem času?
In vendar sem zapustil dom, pa sem te spremil.
Govoril je razum, da je početje blazno,
a pred pogledom tvojim plaho je obmolknil.
In šel s teboj sem, starec, kakor jagnje,
ki brez razuma sluša glas pastirjev.

LJUBISLAVA: Ne toži, dragi oče, da skrivnosti,
v nebesih stkanih, um ti ne razgrne.
Skrivnost je vse. Življenja noč je večna,
a dan je nad oblaki le pri bogu,
ki v milosti neskončni včasi žarek
na zemljo vrže v naše težke sanje.

LUBIČAN: Ko da so um ti zmešali bogovi
glasi se govor tvoj. In vendar — vendar —
poslušen jaz sem, ti pa ukazuješ.

LJUBISLAVA: Ne jaz, devica sveta govori
skrivnostno, kakor je skrivnostna sama
in božji oče, sin njen vsemogoči.
Tam iz višav je luč se zasvetila
in meni se je raj odprl nebeški,
oj — meni — raj — življenje — solnce —
večnost . . .

LUBIČAN: Prečudno to je. Moja stara glava
je slaba; ne razume — ne razume —
(Tiho.)

LJUBISLAVA (skrivnostno):

Povelje božje pride iz nebes.
Povelje pride, ali ljudstvo spi
in sanja, ker je temna noč na zemlji.
Povelje božje sliši Ljubislava — —
(stopnjevaje) moj oče — kakor grom je glas nebeški,
v ušesih mi šumi, buči mi v duši,
(zanešeno) in jaz sem glas in jaz grmim
in svet zamaknjen me posluša
in vidi višnjega boga,
v nebesa gleda, bajno razsvetljena
(MILORAD nastopi.)
in srka sok ljubezni sladke . . .

MILORAD: Bogovi! Kaj je to? Oko me vara!
Ne, ne! Resnica! — Ljubislava, ti si!
Oj Ljubislava, ali so bogovi
usmilili se mojih bolečin
in ti povrnili v srce ljubezen?
Mar vstaja sreča mrtva mi iz groba?
Mar je namenjena mi v boju smrt
in ti prihajaš, da me zadnjo uro
s prijaznimi besedami tolažiš,
da brez bridkosti zapustim življenje?
Kako me gledaš — čudno — Ljubislava — ?
To ni ljubezen . . . Up me je slepil.
Trpljenja mera ni še bila polna,

še najbridkejše kaplje padajo
v srce mi, preden smrt me reši vsega.
Zakaj prihajaš, da neznosne muke,
na pol polegla, zopet obnoviš?

LJUBISLAVA: Ta mehki glas — odmev iz davnih časov ...

Gori mi v žilah, nekaj se budi.
na prsi lega, davi in duši —
Oj zraka, zraka! Dihati ne morem —!
Ah! — — Vroča kri — kako kipi, kipi —
Vsa drgetam — obleka stiska,
srce mi bije — bije — vse gori — —
Okno mi raste — — Milorad!

(Pohiti k njemu in ga strastno objame.)

Poljubi me, poljubi! Vroče! Vroče!
Pritisni me na svoje prsi,
tesneje še privij me k sebi,
ugasni željo žgočo in uteši
neznano koprnenje bolnega srca.

MILORAD: In vendar res. Lažnjive črne sanje
morile so življenje moje mlado.
Sedaj prihaja dan. Nad rosnim poljem
se dviga solnce in jasni se svet.

LJUBISLAVA: (se mu polagoma, nehote in skoraj neopaženo
izvije iz objema)

Po nebu se razliva plamen rdeč —

MILORAD: Sedaj si zopet moja, Ljubislava
in nihče nama sreče ne skali.

LJUBISLAVA (zelo izmučena sede na hlod; kakor duševno od-
sotna):

Prečudne barve . . . Zarja . . . ali mrak?
Boginja — žugaš mi? (v strahu) Marija! Mati!
(Skoči na noge.)

Odtod! Odtod! Izgini, zapeljivec!
Pregrešna strast ti šviga iz oči,
ki je nebes krasota jim zaprta.
Ljubezni zlati dom je nad oblaki.
(Odide počasi, z majestetično pozo na levo.)

MILORAD: Besede! Misli! Razložite mi
ta čar vseh besov grozodejnih,
rešite to uganko z bistrim umom,
da ne pograbi blaznost moje glave.

LUBIČAN: Potrpi, Milorad, prijatelj mladi!
Prišli so čudni, neumevni časi.
Bogovi se hudujejo nad nami
in svetle zvezde se umikajo
v daljave, kjer oko jih ne doseže.
A ti si mlad. Potrpi in počakaj.
Prišel bo čas, razblinejo se megle
in spet ti zlata zvezda zablščiči.

MILORAD: Nikoli več. Ugasnjeno je mrtvo.
Pepel ne daje luči in toplote,
srce preklano nikdar ne zaceli.

LUBIČAN: Bogovi naši bili nekdam so
usmiljeni in blagi. Zdaj — ne vem —
(Odide za Ljubislavo. BISTROMIR pride z ŽIVORTOM
in VOLATOM.)

BISTROMIR: Tja v gozd je treba skriti močno četo.
Njen vodja mora biti zvit, previden,
krvi pa hladne kakor riba v vodi.

VOLATO: Za to nalogo sam se ti ponudim.

BISTROMIR: Na cesto proti Indiji pa treba
poslati tristo dobrih konjenikov,
ljudi, ki nič jim žal ni za življenje,
da zaustavijo sovražnika,
dokler ne pade zadnji mož, če treba.

MILORAD: Ta trop daj meni, da ga vodim v boj!

BISTROMIR: Aj Milorad! Kaj črv še vedno gloda?

MILORAD: Daj meni trop, ki smrti je posvečen.
Umirajočemu izpolni željo.
Ne boj se, da bi me slabost obšla;
nič mehkega mi ni ostalo v duši,
nobena žalost ne slabi mi mišic,
a smrti sem željan ko zemlja solnca.
Veliko smrti videti želim;
v krvavi zarji mine naj življenje.
Dokler ostane v roki kaj moči
in v glavi jasna misel in oko,
ohranim v srcu strast nevtolažljivo.
Ko smrti grozni glasnik pojdem v boj,
nevsmiljen, trd, železen, oj, veruj:
Boginja teme bode zadovoljna.
Da padem sam, je vroča moja želja;
da živ se ne povrnem, dobro vem;

prisegam pa, da spremstvo poskrbim
bogato, ki me spremi v mrtvih dom.

BISTROMIR (zelo resno):

Človečnosti postava mine v boju.
S krvjo se zida dom svobode zlate
in prostemu življenju smrt je mati.
Nad nami pa bogov je močna roka.
Posvetim te Morani, moj prijatelj.
Umri, junak, Živi naj tvoja slava,
a silni Dažbog naj te častno sprejme.
(Objame ga.)

GLASNIK (pride):

Poslanci kristijanski so prišli.
Vesti prinašajo od Otilona.
(LJUBISLAVA pride.)

BISTROMIR: Povej jim, da jih čakamo uljudno.
Naj brez strahu pristopijo, jim reci.
(Glasnik odide čez grič.)

ŽIVORT: Čemu poslanstvo? Mar žele miru?

ARGOST: Z zvijačami nas mislijo ujeti.

VOLATO: Otroci nismo, niti plašni zajci.

BISTROMIR: Čemu ugibanje? Naj pridejo
in v kratkem času bode jasno vse.

WINIMUND (se prikaže s spremljevalci, med njimi GOTTWALDE,
na griču):
V imenu vsemogočnega boga
in kneza Otilona vas pozivam,

dokler je čas pomirbi še prijazen,
da mirno odložite bojne meče,
ter da se vrnete domov na delo.

BISTROMIR: Če to je želja tvojih gospodarjev,
se pač lahko pomenimo prijazno,
ker mir je tudi naše želje cilj.
Ukazov ne sprejemamo od knezov,
ki niso naši, pa jih ne poznamo.
Svobodna naša volja nam je zakon.
A če želi tvoj gospodar miru,
sporoči nam, kako nam jamči zanj.

WINIMUND: Ukazovati knezovo je pravo . . .

GLASOVI: Nikdar! Ne nam! Podložni nismo mu.

WINIMUND: A da pokaže svojo dobro voljo
in blagega srca namen krščanski,
ponuja prostovoljno vam ugovor.

BISTROMIR: Naj slišimo, kako glasi ponudba.

WINIMUND: Priznajte vlado kneza Otilona
in pa pravice solnograških škofov.

GLASOVI: Nikoli ne! Predrznež! Kaj zahtevaš?

BISTROMIR: Le mirno, bratje. Slišati je treba.

WINIMUND: Gospodovo srce je milostivo.
Divjaško samostan ste razdejali,
a knez, neskončno blag, odpušča to,
zahteva le, da redno zanaprej
plačujete škofiji desetino

a njemu davek v znamenje zvestobe,
pa da krščanski veri v vaših krajih
ne delate težav, temveč duhovne
podpirate, ki škof jih pošlje tja.
A v znamenje odkritosrčnosti je treba,
da starešine in župani vaši se
odrečejo poganstva v svetem krstu.

LJUDSTVO: Dovolj! Obmolkni! Ne besede več!

MILORAD: Predrznost nezaslišana je to.
Mar naj še dalje žali nas nesramnež?

BISTROMIR: Mirujte, bratje! Hladna bodi kri.
(Winimundu): A kaj sporoča knez, če narod naš,
svobodi zvest in svojim davnim šegam,
odkloni ljubeznive te ponudbe?

WINIMUND: Zaslepljen bil bi, kdor se ne ukloni.
Krščanske trume za menoj stoje
in če prevzetno se upirate,
ni upati vam več na milost kneza.
Še enkrat vas pozivam: Vdajte se!
Drugače vas pograbi naša vojska
in brez usmiljenja bo boj krvavi,
dokler ne zmaga sveti križ nad vami.

MILORAD: Da, boj! Krvavi boj! Pogin sovragom!

LJUDSTVO: Naprej! Naprej! Naj britki meč odloči!

LJUBISLAVA (na obnožju griča):
Povelje božje čujte!
(Tišina, splošna pozornost.)

GOTTWALDE (jo opazi; vzklikne polglasno): Ljubislava!

LJUBISLAVA: Povelje božje poslušajte tiho!

Skesano priklonite se pred bogom,
ki ukazuje mir ljudem na zemlji.
Gospodov večni glas grmi v oblakih,
vladar življenja strogo ukazuje:
V nebesih in na zemlji bodi mir!
Služabnica sem silne božje volje,
nebeška dekla, ki vam glas prinaša:
Končan je boj! Na svetu vladaj mir
in luč nebes naj sveti vsem ljudem.
Orožje v kraj! Gospod zapoveduje... (Molk.)

GLASOVI: Nerazumljivo govori. — Prečudno!
Sirota! Pamet se ji je zmešala.

LJUBISLAVA (ne da bi slišala, se obrne h krščanom):
Gospod je dvignil roko v temni noči
in sanje zmot pregнал je milostivo;
premagala je luč temo morečo.
Kaj skrunite gospodov sveti dan?
Vrnite se nemudoma domov,
orožje hudodelsko odložite
in pokorite se za smelega grehe.
Oznanjen bodi mir ljudem na zemlji!

WINIMUND: Nebeški bog gospod je bojnih trum.
Za sveto vero vodi v boj krščane.

LJUBISLAVA (stopa po griču navzgor. Gottwalde jo poželjivo opazuje):
Predržno se upiraš kakor satan.

Ljubite se! je Zebaot ukazal.
Poslušaj grom! Poglej nebeško strelo!
Ko črva te pogazi božja noga.

GOTTWALDE: Devica! K meni pôgled svoj obrni.
Prišel je čas. Oj, čuj me, bodi moja.
Ko sem te vprašal, ali me sovražiš,
si se prijazno, milo nasmehljala
in rekla si: Ljubezen nosim v srcu.

LJUBISLAVA (ga gleda izprva, kakor da ga ne pozna. — Veličastno):
Ljubezen nosim v srcu za človeštvo —
in bogu služim, dekla preponižna.
Peklenska izkušnja me ne zmoti.

GOTTWALDE: Na svidenje, si rekla pri slovesu.

LJUBISLAVA: Pravični vsi se snidejo v nebesih.

GOTTWALDE (jo gleda z velikimi očmi):
Ne veš? Ljubezen si mi obljubila!

LJUBISLAVA (ga ne sliši in ne pazi nanj):
Skrivnosti večne se odpirajo,
iz črne groze vstaja odrešenje;
za vas je bog na križu kri prelil.
Pred bogom, ki je vir ljubezni svete,
zdaj na kolena! V solzah greh umite!
(Plašen molk. Sem tam kdo poklekne; tisti, ki so ji najbližji, se umaknejo nazaj.)

GOTTWALDE: Poslušaj me! Po tebi koprnim —

LJUBISLAVA (kakor prej):

V nebesih luč gori. Prisegajte!

GOTTWALDE (divje strastno):

Zapušča um me! Čuj me! Bodi moja!

LJUBISLAVA (v mogočni ekstazi):

Porodil se je solnčni dan gospoda.

(Gottwalde jo srepro gleda. Tresoč se in z izbuljenimi očmi se dotakne na lahno njene roke, hoteč jo prijeti. Ona mu mehanično odrine roko, ne da bi se ozrla nanj. V njegovem licu se izraža divja bol in naraščajoč brezumen srd.)

LJUBISLAVA (nadaljuje):

Nebo odprto! V ognju bog se javlja.

Zapojmo pesem . . . Angelji pojo:

GOTTWALDE (besen, brez uma):

Ha! Rogaš se mi . . .

LJUBISLAVA (kakor da posluša glasove iz višav, poje):

V nebesih bogu slava —

GOTTWALDE (plane): Ah!

LJUBISLAVA: — ljudem na zemlji mir —

GOTTWALDE (potegne bliskoma meč):

Umri!

(Ubije jo tako naglo, da nihče ne more preprečiti. Ljubislava pade na kolena, potem se počasi zgrudi. Družbi pod gričem je v začetku nejasno, kaj se je zgodilo.)

Trenutek je vse kakor odrevenelo od groze. Ko Ljubislava popolnoma pade, izpoznajo Slovenci, kaj se je zgodilo.)

LJUDSTVO: Ubijte ga! Morilec podli! V boj!

Naprej! Pogin kristjanom! V boj!

(Milorad prvi potegne meč in se zaleti na grič, za njim Vidimira. Rogovi zatrobijo, iz daljave se oglasi nemška tromba. Hrup, žvenket, klici. Slovenci naskočijo grič, Nemci se postavijo v bran, grič in dolina se napolni z vojščaki obeh strank. Boj.)

